

Steinerpedagogisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet

Sisältö

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat.....	5
1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus.....	6
1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma	6
1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.....	7
1.4 Paikallisesti päätettävät asiat.....	9
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	10
2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat veloitteet.....	10
Steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet.....	12
2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot.....	15
2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua	16
2.4 Arvoperusta	17
2.5 Oppimiskäsitys.....	17
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus.....	20
2.7 Laaja-alainen osaaminen	21
Ajattelu ja oppiminen.....	21
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu.....	22
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot.....	22
Monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen	23
Osallistuminen ja vaikuttaminen.....	24
2.8 Paikallisesti päätettävät asiat.....	24
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri.....	26
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet	26
Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä.....	27
Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö	27
Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	28
Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	28
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa	29
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	29
3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	31

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö.....	30
Monialainen yhteistyö.....	32
3.4 Paikallisesti päätettävät asiat.....	31
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen	34
4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys	34
4.2 Pedagoginen dokumentointi.....	35
4.3 Monipuoliset työtavat	36
4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	36
4.5 Oppimisen alueet.....	37
Kielten rikas maailma	37
Ilmaisun monet muodot.....	39
Minä ja meidän yhteisömme.....	42
Tutkin ja toimin ympäristössäni	43
Kasvan, liikun ja kehityn	44
4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	45
Kaksikielinen varhaiskasvatus	46
4.7 Paikallisesti päätettävät asiat.....	46
5. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki	47
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet.....	47
5.2 Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana	48
5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa.....	49
5.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	50
5.5 Paikallisesti päätettävät asiat.....	51
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus	52
6.1 Paikallisesti päätettävät asiat.....	52
7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa	53
7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen	53
7.2 Paikallisesti päätettävät asiat.....	54
LÄHTEET	54

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuslain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatuslaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki², on osa varhaiskasvatusta. Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Steinerkasvatuksen liitto ry on laatinut steinerkoulujen opetussuunnitelmien uudistamistyöhön liittyen steinerpedagogisen esiopetuksen opetussuunnitelmarungon.

Steinerkasvatuksen liitto organisoi varhaiskasvatussuunnitelmien valtakunnallisten perusteiden pohjalta myös steinerpedagogisen varhaiskasvatussuunnitelman kehittämis- ja uudistamisprojektin. Sen tuloksena kevään 2017 aikana on syntynyt oheinen varhaiskasvatuksen opetussuunnitelmarunko. Runko-ops yhdistää varhaiskasvatukseen liittyvää suomalaista lainsäädäntöä (vrt. Opetushallituksen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet) ja steinerpedagogisia lähtökohtia (mm. kansainvälisen steinerpedagogisen varhaiskasvatusjärjestö IASWECEn laatimat kriteerit). Opetussuunnitelmarunko on valtakunnallisten perusteiden pohjalta laadittu steinerpedagoginen kokonaisuus ja paikallisten opetussuunnitelmien laadinnan avuksi tarkoitettu työväline.

Steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen ops-runko pohjautuu erityisesti Opetushallituksen suunnitelman kohtaan 6, joka koskee vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta ja joka sen mukaisesti voi olla omaleimainen.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden uudistuksen lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpien tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

¹ Varhaiskasvatuslaki (36/1973)

² Perusopetuslaki (628/1998) 26 a § (1040/2014)

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka³.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁴.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan varhaiskasvatuksen järjestäjällä kuntaa, kuntayhtymää tai muuta palvelun tuottajaa (julkinen tai yksityinen)⁵. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoitettaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa muuta varhaiskasvatusta ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa⁶. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkoti, perhepäivähoito ja muu varhaiskasvatus) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi sopia järjestäjärajat ylittävästä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa

³ Varhaiskasvatustalaki 1 § (580/2015)

⁴ Varhaiskasvatustalaki 9 § (580/2015)

⁵ Varhaiskasvatustalaki 1 §

⁶ Varhaiskasvatustalaki 15-26 § (909/2012)

valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat ja päätökset
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁷
- kotoutumissuunnitelma⁸.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen⁹.

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan yhteistyössä paikallisten opetuksen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa. Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹⁰.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹¹. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatusturva-oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹². Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu ja tarpeet. Suunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan pedagogiselle toiminnalle. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Henkilöstö laatii suunnitelman yhteistyössä huoltajan kanssa. Lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida suunnitelmassa. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja oppimisympäristöjen kehittämisessä.

⁷ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

⁸ Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

⁹ Varhaiskasvatusturvalaki 7 b § (580/2015)

¹⁰ Varhaiskasvatusturvalaki 11 § 2 mom. (875/1981)

¹¹ Varhaiskasvatusturvalaki 9 b § (580/2015)

¹² Varhaiskasvatusturvalaki 7 a § (580/2015)

Steinerpäiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnasta ja toteutumisen arvioinnista vastaa yhteistyössä koko kasvatusyhteisön kanssa henkilö, jolla on steinerpedagogisen varhaiskasvattajan kelpoisuus¹³. Perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tehtäessä käytetään steinerpedagogisen varhaiskasvattajan asiantuntijuutta¹⁴. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen osallistuvat tarpeen mukaan lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on dokumentti, johon kirjataan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet ja toimenpiteet. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa kuvataan lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. On tärkeää, että lapsen huoltajan ja henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta yhdistyvät lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa. Pedagogista dokumentointia (luku 4.2) käytetään hyödyksi suunnitelmaa laadittaessa. Suunnitelmaa laadittaessa huomioidaan myös lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen ja oppimisen tuki ja sen toteuttaminen¹⁵ (luku 5.4). Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa päiväkotitai perhepäivähoitopäivän aikana, lapselle laaditaan lääkehoitosuunnitelma osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa¹⁶.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on arvioitava, ja suunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.¹⁷ Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla henkilöstöltä, muulta viranomaiselta, jonka kanssa on tehty lapsen asioissa yhteistyötä, tai lapsen huoltajalta¹⁸. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin ja pedagogiikan toteutumiseen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi sekä toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen lääkehoitosuunnitelma
- lasten, henkilöstön ja huoltajien yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

¹³ Varhaiskasvatustalaki 7 a § ja Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoitosta annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 7 a §, perustelut s. 18

¹⁴ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoitosta annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 7 a §, perustelut s. 18

¹⁵ Varhaiskasvatustalaki 7 a §

¹⁶ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoitosta annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 7 a §, perustelut s. 18

¹⁷ Varhaiskasvatustalaki 7 a §

¹⁸ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoitosta annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 7 a §, perustelut s. 19

1.4 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan varhaiskasvatustilain mukaisesti varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla tässä luvussa ja muualla näissä perusteissa kuvattuja tavoitteita ja periaatteita noudattaen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellään kunkin pääluvun lopussa, mitä paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tulee kyseisen luvun osalta päättää ja kuvata.

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan hyväksyä joko kunta-, yksikkö-, ryhmä tai toimintamuotokohtaisena taikka osittain koko kuntaa koskevana ja osittain yksikkö-, ryhmä- ja toimintamuotokohtaisena. Muun palvelun tuottajan toiminnassa varhaiskasvatussuunnitelma voidaan hyväksyä edellä mainituin periaattein tai koko palvelun tuottajan toimintaa koskevana.¹⁹

Paikallista suunnitelmaa laadittaessa varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää ja kuvaa varhaiskasvatussuunnitelmassa,

- millä kielillä varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään
- laaditaanko paikallinen suunnitelma kokonaan tai osittain järjestäjä-, yksikkö-, ryhmä-, toimintamuotokohtaisena tai alueellisina suunnitelmina
- millaista varhaiskasvatussuunnitelman rakennetta, asioiden käsittelyjärjestystä ja julkaisutapaa käytetään
- miten varhaiskasvatuksen henkilöstö, lapset ja huoltajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen, arviointiin ja kehittämiseen²⁰
- miten yhteistyö esiopetuksen, perusopetuksen ja sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijoiden sekä muiden tarvittavien yhteistyökumppaneiden kanssa toteutetaan
- miten paikalliset erityispiirteet, varhaiskasvatuksen erilaiset järjestämisen tavat, kehittämisen tavoitteet sekä lapsia koskevat muut paikalliset suunnitelmat otetaan varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa huomioon
- miten varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan, miten sen toteutumista arvioidaan ja miten sitä kehitetään
- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman rakenteen, sen laatimiseen ja arviointiin liittyvät käytännöt.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa voidaan hyödyntää varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tekstiä.

¹⁹ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoidosta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 9 a §, perustelut s. 21

²⁰ Varhaiskasvatustilain 7 b §

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus on lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävä ja syrjäytymistä ehkäisevä palvelu. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

Steinerkoulut ja steinerpäiväkodit toteuttavat kasvatus- ja opetustehtäväänsä osana suomalaista julkista koulutusjärjestelmää sekä osana kansainvälistä steinerkasvatusliikettä. Steinerkoulut ja steinerpäiväkodit ovat inhimilliseen kasvuun, kehitykseen ja kasvatukseen tähtäviä yhteisöjä. Ne pitävät tehtävänä rikastaa ja monipuolistaa yleistä koulu- ja varhaiskasvatusjärjestelmää soveltamalla lapsilähtöistä ja vaihtoehtoista kasvatustajattelu käytäntöön.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustilain mukaan toteuttaa päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai muuna varhaiskasvatuksena.²¹ Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla²².

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti²³. Yksityisen palvelun järjestäjän ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto²⁴.

Steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen järjestäjinä toimivat useimmiten steinerpäiväkodit, jotka voivat tuottaa myös esiopetuspalveluita siihen luvan saaneille steinerkouluille. Suomessa toimii myös steinerpedagogisesti suuntautuneita päiväkoteja (7). Myös tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjä on vastuussa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman yleisten perusteiden mukaisesti. Varhaiskasvatus

²¹ Varhaiskasvatustilain 11 § 1. mom. (580/2015)

²² Varhaiskasvatustilain 11 b § (1290/1999)

²³ Varhaiskasvatustilain 10 § (909/2012)

²⁴ Laki yksityisistä sosiaalipalveluista (922/2011) 3 § ja Varhaiskasvatustilain 1 ja 10 §

toteutetaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta laaditun paikallisen steinerpedagogisen varhaiskasvatussuunnitelman mukaisesti.

Kunnan on huolehdittava siitä, että varhaiskasvatusta voidaan antaa lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä²⁵. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä²⁶. Kunnan käytettävissä tulee olla varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti erityislastentarhanopettajan palveluja²⁷. Suomessa toimii kaikkiaan viisi ruotsinkielistä steinerpäiväkotia ja kaksi steinerpedagogisesti suuntautunutta päiväkotia sekä ruotsinkielinen esiluokka Helsingin Rudolf Steiner-koulun yhteydessä. Erityisopetusta voivat antaa henkilöt, jotka ovat suorittaneet vähintään 60 opintopisteen laajuiset erityispedagogiikan steinerpedagogiset opinnot Snellman-korkeakoulussa ja saaneet siten steinerpedagogisen erityisvarhaiskasvattajan pätevyyden.²⁸

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatukseen ja päivähoitosta annettuun asetukseen²⁹ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös soveltuvien osien säännöksiä sosiaalihuollosta³⁰ sekä hallintolaki³¹ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta³². Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella³³. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki³⁴, tasa-arvolaki³⁵, Euroopan ihmisoikeussopimus³⁶, YK:n lapsen oikeuksien sopimus³⁷, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista³⁸, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista³⁹ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁴⁰. Varhaiskasvatusta kehitetään inkluusioperiaatteen mukaisesti. Kaikki lapset voivat osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

²⁵ Varhaiskasvatustalaki 11 § 2 mom.

²⁶ Varhaiskasvatustalaki 2 a §:n (580/2015) 6. kohta

²⁷ Varhaiskasvatustalaki 4 a § (909/2012) 2. mom.

²⁸ OPH:n määräys 40/011/2010

²⁹ Asetus lasten päivähoitosta (239/1973)

³⁰ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) ja Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000)

³¹ Hallintolaki (434/2003)

³² Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

³³ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 § 2 mom. ja 19 §

³⁴ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

³⁵ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) ja sen muutos (1329/2014)

³⁶ Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

³⁷ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

³⁸ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007

³⁹ YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

⁴⁰ Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

Varhaiskasvatustalain⁴¹ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. Steinerpäiväkodit ovat usein vanhempien perustamia yksiköitä, jolloin yhteistyö kotien kanssa on tiivistä ja monipuolista. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö painottuu erityisesti varhaiskasvatus- ja esiopetusvaiheeseen. Vanhempien mielipiteitä kuullaan ja heidän antamansa palaute otetaan huomioon varhaiskasvatuksen järjestämisessä yhteisen kasvatuskumppanuuden pohjalta.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.⁴²

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁴³. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa

⁴¹ Varhaiskasvatustalain 2 a §

⁴² Varhaiskasvatustalain (108/2016) 11, 11 a ja 11 b § ja Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi varhaiskasvatustalain sekä lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain muuttamisesta (80/2015) 11a ja 11 b §, perustelut s. 37-45

⁴³ Varhaiskasvatustalain 6 § (580/2015)

olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa, jonka laatuun kiinnitetään erityistä huomiota steinerpedagogiikassa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁴⁴ Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annettuja säädöksiä⁴⁵. Opetushallitus on antanut määräyksen (40/011/2010) opettajan tehtäviin kelpoisuuden tuovista riittävästä opinnoista steinerpedagogiikkaan perustuvassa opetuksessa. Esiopetusta sekä erityisopetusta esiopetuksessa on aina kelpoinen antamaan henkilö, jolla on opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimusten mukainen kelpoisuus mainittuihin tehtäviin. Lisäksi steinerpedagogiikkaan perustuvassa opetuksessa esiopetusta voi antaa henkilö, joka on kelpoinen antamaan luokanopetusta steinerpedagogiikkaan perustuvassa opetuksessa. Opetusryhmälle, johon ei kuulu perusopetuksen oppilaita, on kelpoinen myös henkilö, joka on suorittanut Snellman-korkeakoulun tutkintovaatimusten mukaisen varhaiskasvattajatutkinnon (240 op).

Muun steinerpedagogisen varhaiskasvatushenkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annettavat säädökset ovat lain valmisteluvaiheessa.⁴⁶

Steinerkasvatuksen liiton varhaiskasvatusjaoston valmistelemien steinerpedagogisten kriteerien pohjalta kussakin steinerpäiväkodissa edellytetään työskentelevän vähintään yhden kolmasosan henkilöstöstä, joka on saanut steinerpedagogisen varhaiskasvattajakoulutuksen.

Varhaiskasvatuksessa otetaan lisäksi huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietoja koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä⁴⁷ ohjaavat määräykset. Varhaiskasvatuksessa ehkäistään kiusaamista ja puututaan siihen⁴⁸. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua. Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, neuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa.⁴⁹ Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁵⁰.

Steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus, siihen kuuluva esiopetus ja perusopetus muodostavat steinerpedagogiikassa lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Kasvatus nähdään ennen kaikkea lapsen hyvinvoinnin kokonaisvaltaisena

⁴⁴ Varhaiskasvatuslaki 2 b § (580/2015)

⁴⁵ Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (272/2005) 7-8, 10, 15-16 § ja Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä (817/2015) 3 ja 8 §

⁴⁶ Steinerkasvatuksen liiton ja Snellman-korkeakoulun edustajien vierailu opetusministeri Sanni Grahn-Laasosen luona 23.5.2017, jossa opetusministeri ilmoitti säädösten tulevan varhaiskasvatuslakiin.

⁴⁷ Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä (504/2002)

⁴⁸ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoitosta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 6 §, perustelut s. 17

⁴⁹ Varhaiskasvatuslaki 11 e § (580/2015)

⁵⁰ Sosiaalihuoltolaki 35 § ja Lastensuojelulaki 25 ja 25 a § (88/2010 ja 1302/2014)

tukemisena (salutogenesis). Opetus etenee lapsen kehityksen mukaisesti siten, että siinä otetaan huomioon kasvun ja kehityksen eri herkkyyskaudet.⁵¹

Steinerpedagogiikan keskeisenä tehtävänä on vaalia lapsen tervettä kehitystä eli hänessä vaikuttavien sisäisten voimien dynaamista tasapainoa ja lapsen harmonista yhteyttä sosiaaliseen ympäristöön. Sen pyrkimyksenä on myös auttaa lasta löytämään ainutkertaiset kykynsä ja vahvuutensa, toteuttamaan itsessään olevia mahdollisuuksia sekä kehittämään sosiaalisia taitoja vahvistaen siten osallisuutta ja aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa.⁵² Yleisen varhaiskasvatuksen tavoin se edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä ehkäisee syrjäytymistä. Steinerpedagoginen varhaiskasvatus tukee lasten huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään ja opiskeluun.

Maailmassa toimii tällä hetkellä yli 2000 steinerpäiväkotia 80 eri maassa. Suomessa on (2017) 44 steinerpäiväkotia/esiopetusryhmää sekä seitsemän (7) steinerpedagogisesti suuntautunutta päiväkotia.

Kansainvälinen steinerpedagoginen varhaiskasvatusjärjestö (IASWECE)⁵³ on laatinut v. 2014 keskeiset kriteerit, jotka luonnehtivat steinerpedagogista varhaiskasvatusta sen paikallisten ja kulttuuristen ominaispiirteiden lisäksi:

Olennaisin tekijä pienten lasten parissa tapahtuvassa työskentelyssä on kasvattajan sisäinen asenne ja toiminta, jotka muodostavat tärkeän esimerkin lapsen jäljittelevälle toiminnalle ja oppimiselle. Steinerpedagoginen varhaiskasvatus ottaa huomioon alle kouluikäisille lapsille tyypilliset kehitysvaiheet. Niihin kuuluvat tahtoon perustuva, fyysis-painotteinen toiminta, joka luonnehtii lapsen kolmea ensimmäistä ikävuotta. Varhaisvuosien keskivaihetta puolestaan kuvastaa erityisesti sille ominainen mielikuvitusleikki, minkä jälkeen kehitys etenee kohti esikouluikäisen kognitiivisempaa, oppimispainotteista lähestymistapaa maailmaan.

Steinerpedagoginen varhaiskasvatus voi olla erilaista eri maanosissa ja kulttuureissa sekä erota toisistaan ryhmäkoon, ikärakenteen tai lasten yksilöllisten tunnuspiirteiden pohjalta. Näistä eroavaisuuksista huolimatta siihen kuuluvat seuraavat yhteiset, keskeiset tavoitteet:

1. Rakkaudellinen, kiinnostunut ja hyväksyvä suhtautuminen lapseen.
2. Mahdollisuus omaehtoiseen leikkiin yksinkertaisilla leikkimateriaaleilla, mikä on pienten lasten tärkein toiminta. Leikki on lapsen työtä, joka mahdollistaa omien kokemusten työstämisen ja ymmärtämisen.
3. Tietoisuus siitä, että pienet lapset oppivat jäljittelyn, erilaisten aistivaikutelmien ja aistikokemusten sekä liikkeen kautta. Lasten luontaisena tarpeena on tutkia aktiivisesti fyysis-sosiaalista ympäristöään. Ympäristön tehtävänä on tarjota heille rajoja, järjestystä ja suojaa mutta luoda myös mahdollisuuksia riskien ja haasteiden kohtaamiseen.
4. Todellisuuteen perustuvien kokemusten painottaminen virtuaalimaailman sijasta edesauttaa lasta luomaan terveen suhteen maailmaan.
5. Taiteellinen toiminta, kuten sadut ja tarinat, musiikki, piirustus ja maalaus, rytmiset leikit ja muovailu, edistää mielikuvituksen ja luovuuden tervettä kehitystä.

⁵¹ Rawson&Richter 2006, 11

⁵² ibid.

⁵³ www.iaswece.org

6. Mielekäs käytännön työ, kuten keittäminen, leipominen, puutarhanhoito, käsityö ja erilaiset kodintyöt, luo mahdollisuuksia inhimillisten kykyjen kehittämiseen painopisteen ollessa arkielämän prosesseissa oppimistulosten sijaan.
7. Säännöllinen päivä-, viikko- ja vuosirytmii luo turvallisuutta, mielekästä vuorovaikutusta ja elämäkokonaisuutta. Vuodenaika- ja muita juhlia vietetään kulttuurisen ja maantieteellisen ympäristön mukaisella tavalla.
8. Varhaiskasvattajan jatkuvan tutkivan asenteen ja itsekasvatuksen korostaminen, mikä voi pohjautua opiskeluun, meditaatioon tai taiteelliseen ja käytännölliseen toimintaan.
9. Lapsen terve kehitys edellyttää myös yhteisöllistä asennoitumista sekä terveitä sosiaalisia suhteita lapsiin, vanhempiin ja kollegoihin.

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Steinerpedagogista varhaiskasvatusta annetaan ensisijaisesti steinerpäiväkodeissa tai steinerpedagogisesti suuntautuneissa päiväkodeissa, mahdollisesti perhepäivähoidossa tai muuna varhaiskasvatuksena, esimerkiksi kerho- tai leikkitoimintana⁵⁴. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet sekä steinerpedagoginen varhaiskasvatussuunnitelma ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan oppimisympäristöiltään, resursseiltaan, henkilöstön koulutukselta ja kelpoisuusvaatimuksilta, henkilöstörakenteilta, lapsiryhmien koolta sekä lasten ja henkilöstön väliseltä suhdeluvulta. On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Huoltajan kanssa neuvotellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua.⁵⁵ Neuvontaa ja ohjausta annetaan palvelujen piiriin hakeuduttaessa, mutta myös lapsen jo ollessa steinerpedagogisten varhaiskasvatuspalvelujen piirissä.⁵⁶

Steinerpäiväkodeissa tai steinerpedagogisesti suuntautuneissa päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarusuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa otetaan huomioon henkilöstön mitoittamiseen ja ryhmien enimmäiskokoon liittyvät säännökset⁵⁷. Steinerpäiväkodissa hoito- ja kasvatustehtävissä toimivista vähintään yhden kolmasosan tulee olla kelpoisia steinerpedagogisen varhaiskasvattajan tehtävään, muilla tulee olla sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun lain 8 §:ssä säädetty ammatillinen kelpoisuus⁵⁸. Steinerpäiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien osaaminen on

⁵⁴ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁵⁵ Varhaiskasvatuslaki 11 a § (108/2016), 11 b § (1290/1999) ja 11 c § (909/2012), Laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta (1128/1996) ja Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi varhaiskasvatuslain sekä lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain muuttamisesta (80/2015) 11 a §, perustelut s. 22, 37-45

⁵⁶ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi varhaiskasvatuslain sekä lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain muuttamisesta (80/2015) 11 a §, perustelut s. 42

⁵⁷ Varhaiskasvatuslaki 5 § (108/2016) ja 5 a § (580/2015)

⁵⁸ Asetus lasten päivähoidosta 6 § (806/1992) 4 mom. (1282/2015)

käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Varhaiskasvatustilanne korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla lastentarhanopettajan pedagogista vastuuta⁵⁹, josta steinerpäiväkodeissa vastaa ensisijaisesti steinerpedagoginen varhaiskasvattaja. Kokonaisvastuu lapsiryhmän toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on steinerpedagogisella varhaiskasvattajalla, joka/jotka suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa kollegiaalisesti yhdessä muu varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa.

Steinerpedagoginen perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä voidaan järjestää perhepäivähoitajan tai lapsen kotona tai ryhmäperhepäivähoitona. Steinerpedagogisessa perhepäivähoidossa lapsiryhmiä muodostettaessa tulee kiinnittää huomiota tarkoituksenmukaisuuteen. Kodeissa työskentelevät perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta.

Muun steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen toteutus ja painopisteet vaihtelevat järjestäjän päätösten mukaan, mikäli nämä toimintamuodot täyttävät steinerpedagogiset kriteerit toiminnan ja henkilöstön osalta. Muuta steinerpedagogista varhaiskasvatusta voidaan järjestää esimerkiksi kerhotoimintana, luomu- tai metsäpäiväkoteina, perhekahviloina tai avoimina päiväkodeina. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Muu steinerpedagoginen varhaiskasvatus voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, omaehtoista leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi se voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja.

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Steinerpedagoginen varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee steinerpedagogisen koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Leikillä ja mielikuvituksen käytöllä on tärkeä merkitys niin myönteisen kehityksen kuin uusien taitojen ja tietojen oppimisen kannalta. Lämminhenkinen, hyväksyvä vuorovaikutus ja kannustava palaute vahvistavat lapsen minäkäsitystä. Varhaiskasvatuksessa painotettava taiteellisuus ja erilaiset arjen työt antavat lapsille kokemuksia eri ilmaisumuodoista ja elämässä tarvittavista taidoista. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan lapsen mielenkiinnon kohteita. Lähiympäristössä tutustutaan erityisesti luontoympäristöön ja sen moninaisuuteen.

Steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa

⁵⁹ Varhaiskasvatustilanne 1 ja 7 a §

kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁶⁰

2.4 Arvoperusta

Muun varhaiskasvatuksen tavoin myös steinerpedagogisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus terveyteen, hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus ja lapsen syrjäntäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁶¹, varhaiskasvatuslain⁶² ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁶³.

Lapsuuden itseisarvo

Steinerpedagoginen varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvoisesta merkityksestä. Lapsuuden suojeleminen ja vaaliminen, kasvurauhan takaaminen ja oikeus lapsuuden huolettomuuteen ja turvaan ovat keskeisiä arvoja steinerpedagogiikassa. Lapsuuden kunnioitus merkitsee myös lapsen persoonallisuuden näkemistä ja arvostamista, lapsen yksilöllisyyden kunnioittamista. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla nähdyksi, kuulluksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi, oikeus kasvaa omaksi itsekseen.

Vapaus

Steinerpedagogiikassa keskeinen arvo on vapauten kasvattaminen. Kyse ei ole niin sanotusta vapaasta kasvatuksesta, vaan vapaus nähdään menetelmän sijaan päämääränä. Lapsille ei päiväkodin eikä koulun piirissä välitetä mitään tiettyä maailmankatsomusta. Tärkeää on, että jokainen luo itse oman maailmankuvansa ja ihmiskäsityksensä.⁶⁴

Erilaisuuden ja oikeudenmukaisuuden arvostaminen

Lasten erilaisuutta ja erilaisia toimintatapoja arvostetaan. Lapsella on oikeus oppia sekä rakentaa käsitystä itsestään ja maailmasta omien lähtökohtiensa ja edellytystensä mukaisesti. Yksilöllisyyden ja erilaisuuden arvostamisen rinnalla painottuu yksilöiden välinen tasa-arvo ja yhdenvertaisuus sekä mahdollisuus kehittää kykyjään ilman sukupuolesta johtuvia ennakkoodotuksia ja rajoituksia.⁶⁵ Kaikessa toiminnassa pyritään oikeudenmukaisuuteen.

Lapsilähtöisyys

Steinerpedagogiikassa lapsilähtöisyydellä tarkoitetaan sekä lapsen kulloisenkin kehitysvaiheen tukemista että lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamista. Kasvatuksen ja opetuksen käytännöt perustuvat niin tietoon lapsen kehityksestä kuin lapsihavainnointiin. Ymmärrys lapsesta edellyttää

⁶⁰ Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 16 ja 17 §

⁶¹ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

⁶² Varhaiskasvatuslaki 2 a, 2 b, 7 a ja 7 b §

⁶³ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007

⁶⁴ Paalasmaa 201, 121-122

⁶⁵ Frödén 2012, Yhdenvertaisuuslaki 6 § 1 mom. (21/2004)

kohtaamista, kasvattajan kunnioittavaa ja rakastavaa asennetta. Kasvattajan sisäinen pyrkimys itsensä kehittämiseen - itsekasvatus - on kasvatuksen perusta.⁶⁶

Kasvu ihmisyyteen

Steinerpedagoginen varhaiskasvatus tukee lapsen kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, kauneuteen ja hyvyyteen. Erityisesti pienen lapsen on tärkeää saada kokea, että maailma on hyvä. Lapsuus on luontaisesti toiminnan ja leikin aikaa, jolloin pyrkimys hyvyyteen painottuu nimenomaan tekoihin.⁶⁷

Toiminnallisuus

Omaehtoinen vapaa leikki nähdään steinerpedagogiikassa varhaiskasvatusiän keskeisenä ja korvaamattomana oppimismuotona. Se myös rohkaisee lapsia yhdessä tekemiseen ja kasvattaa yhteisöllisyyteen. Toiminnan päivä-, viikko- ja vuodenaikarytmi rakentaa osaltaan turvallista leikki- ja oppimisympäristöä.

Kestävä kehitys ja elämäntapa

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan kestävän kehityksen ja elämäntavan periaatetta. Laadukas luonnonmukainen ravinto terveen kasvun perustana on osa pedagogiikkaa. Monet päiväkodit ovat mukana esimerkiksi Portaat luomuun-ohjelmassa. Materiaaleissa, kuten leikkivälineissä, painotetaan luonnonmukaisuutta. Ympäristökasvatus on konkreettista, jolloin ekologisuus tulee lapsille tutuksi päivittäisessä toiminnassa. Luonnossa liikkuminen ja leikkiminen rakentavat lapsen omaa luontosuhdetta kehittäen myös kauneuden tajua ja tunnetaitoja. Luonnon kunnioittaminen ja suojeleminen on tärkeä arvo.

Kasvatuskumppanuus

Steinerpedagogiikassa yhteistyö vanhempien kanssa on toiminnan lähtökohta ja pohja kasvatuskumppanuudelle. Aikuisten pyrkimys luoda keskinäinen luottamuksellinen ilmapiiri on lapselle suoja, jossa on turvallista kasvaa. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan avoin ja kunnioittava suhtautuminen perheiden ja kotien monimuotoisuuteen sekä niiden katsomusten, uskontojen, perinteiden ja kasvatuskäytännöiden monimuotoisuuteen ja erilaisuuteen on rakentavan vuorovaikutuksen ja opetuksen perusta. Steinerpedagoginen varhaiskasvatus on puoluepoliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumatonta.

Yhteisöllisyys ja kansainvälisyys

Yhteisöllisyys ja kansainvälisyys liittyvät lähtökohtaisesti steinerpedagogin tehtäväkuvaan. Steinerpäiväkodit ja -koulut ovat Steinerkasvatuksen liiton jäseninä mukana kantamassa sen toimintaa ja osallistuvat myös kansainvälisten kattojärjestöjen yhteistyöhön. Kotimaassa ja ulkomailla säännöllisesti järjestettävät koulutustilaisuudet ovat foorumi ajankohtaisten kysymysten yhteistä työskentelyä ja pedagogiikan kehittämistä varten.

⁶⁶ Lautela 2011, 139

⁶⁷ Paalasmaa 2011, 127

2.5 Oppimiskäsitys

Lapsi kehittyy ja oppii vuorovaikutuksessa häntä hoitavien ihmisten, vanhempien ja kasvattajien, toisten lasten ja ympäristön kanssa. Oppiminen on kokonaisvaltainen tapahtuma, jossa aistimukset, keholliset kokemukset, tunteet ja ajattelu yhdistyvät.

Leikki on varhaiskasvatuseräisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

Alle kouluikäisen lapsen oppimisessa ympäristöllä on suuri merkitys. Tärkein tekijä on kasvattaja, joka on esikuva lapselle. Tällöin kasvattajan itsekasvatuksen avulla voidaan parhaimmillaan luoda suotuisa kasvuympäristö lapselle, joka tosiasiallisesti kasvattaa itse itseään saamansa esikuvan pohjalta.⁶⁸

Steinerpedagogiikan perustana olevaan kehitysnäkemykseen liittyy keskeisesti niin sanottu seitsenvuotisrytmi. Kun lapsi muuttuu ja kehittyy, myös opetusmenetelmät muuttuvat ikäkausipedagogiikan⁶⁹ mukaisesti. Oppimisen tapa on erilainen eri ikävaiheissa. Alle seitsenvuotias lapsi oppii jäljittelemällä, mikä säilyy kykynä vielä alaluokillakin. Jäljittely on mallioppimista ja matkimista syvempää liittymistä kohteeseen, sisäistä myötä tekemistä, joka ei aina ilmene välittömästi vaan voi tulla esiin pitkänkin ajan kuluttua. Jäljittelykyky on myötäsyntyinen ja yksilöllinen. Uuden aivotutkimuksen mukaan jäljittelyn neurologisena perustana toimivat ns. peilisolot, jolloin toisen liikettä katsoessa näkijässä aktivoituvat samat aivosolut kuin tekijässä.⁷⁰

Ympäristössä lapsen kehityksen kannalta tärkeää on kasvattajien luoma ilmapiiri, jossa olennaisia tekijöitä ovat⁷¹ kasvattajan valoisa asenne, aito ja pakoton rakkaus sekä ilon merkitys. Ne ovat voimia, jotka edesauttavat ja vahvistavat lapsen fyysistä kehitystä ja terveyttä. Lapsi tarvitsee kokemuksen tulla nähdyksi, kuulluksi ja hyväksytyksi. Myös turvallisuuden tunteella ja myönteisillä tunnekokemuksilla on oppimisessa suuri merkitys.

Kokoavasti voidaan sanoa, että lapset oppivat leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä ja arjen puuhia tehden sekä ilmaisten itseään taiteellisella toiminnalla. Toiminnan rytmillä ja jäsenyntyisyydellä on myös tärkeä merkitys. Uusilla opittavilla taidoilla ja tiedoilla on tärkeää olla yhteys lasten arkeen ja kokemusmaailmaan. Oppiminen on elämyksellistä ja kokemuksellista lapsen liittyessä maailmaan juuri oman tekemisen, leikin ja kokemisen kautta.

⁶⁸Steiner 1991, 131

⁶⁹Paalasmaa 2011, 126-128

⁷⁰Helenius&Lummelahti 2013, 74

⁷¹Steiner 1983, 16

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Steinerpedagogisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta ja ihmisestä, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan ihmiskäsitykseen perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää steinerpedagogista asiantuntemusta⁷² sekä sitä, että henkilöstöllä on yhteinen ymmärrys siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatusta, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeitä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet ja vahvuudet sekä lasten yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7) ja pedagogiselle toiminnalle (luku 4) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen ovat keskeinen osa lapsen päivää. Varhaiskasvatuksen kiireettömät hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus-

⁷² Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoitosta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 7 a §, perustelut s. 18

ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Opetushallituksen varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa laaja-alaisen, tiedon- ja taidonalat ylittävän ja yhdistävän osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Perusteiden mukaan laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Kuitenkin enemmän kuin opeteltavat tietosisällöt laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan viisi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-alueita:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa laaja-alaista osaamista koskevien tavoitteiden toteutus perustuu ikäkausiopetukseen. Alle kouluikäisen lapsen kehityksessä painopiste on fyysisen kasvun ja muotoutumisen alueella. Tässä ikävaiheessa ajattelu, tunne ja tahto ovat välittömässä yhteydessä toisiinsa. Fyysinen terveys sekä tunne-elämän ja ajattelun kehityksen tasapaino nähdään perustana kaikelle oppimiselle ja yksilöllisten kykyjen tasapainoiselle kehitykselle.⁷³ Varhaiskasvatus on lapsen fyysistä, emotionaalista ja kognitiivista kehitystä kokonaisvaltaisesti tukevaa pedagogiikkaan.

Kestävän kehityksen ja elämäntavan arvot liittyvät keskeisesti steinerpedagogiikkaan ja ovat luontainen, arkinen osa varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria.

Ajattelu ja oppiminen

Steinerpedagogiikan ihmiskäsityksen mukaan lapsen ajattelutaidot kehittyvät vähitellen. Yleisesti ottaen ajattelu merkitsee toimintaa ja erilaisia prosesseja, joiden avulla ulkomaailma sisäistetään ihmisen sisäiseksi maailmaksi. Sen kehitys etenee alle kouluikäisen lapsen aistimusten ja havaintojen refleksinomaisesta, assosiativisen hyppelehtivästä ja konkreettisesta ajattelusta kohti kouluikäisen itsenäisiä ajatus- ja mielikuvia ja murrosikäisen abstraktia, käsitteellistä ajattelua.⁷⁴

⁷³ Kranich 2005, 12-13

⁷⁴ Lievegoed 1979, 106

Lapsen oppiminen tapahtuu varhaisiässä nimenomaan *jäljittelemällä*, jolloin kasvatuksen tehtävänä on luoda lapselle hyviä tapoja ja tottumuksia. Toinen tärkeä oppimisen edellytys on *muistin kehitys*, joka etenee paikallismuistin ja rytmisen muistin kautta kohti tietoista, älyllistä muistikykyä. Näiden kognitiivisten kykyjen asteittain tapahtuvan kehittymisen vuoksi ajattelun kehitystä ei kiirehdiä, vaan maailma tehdään lapselle ymmärrettäväksi ensisijaisesti toiminnan, mielikuvituksen ja leikin avulla.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa *leikkiminen* on lapsen tärkein kehitysvaihetta vastaava oppimismenetelmä. Omaehtoinen, vapaa leikki kehittää mielikuvituksen ja luovuuden ohella myös muita oppimisen perustaitoja: oma-aloitteisuutta, kykyä kokeilevaan toimintaan ja samalla taitoa oman oppimisen ohjaamiseen sekä luottamusta omaan osaamiseen.

Leikin ohella *sadut ja tarinat, taiteellinen toiminta ja toiminnan rytmisyys* kehittävät lapsen luovan ajattelun edellytyksiä ja muistikykyä. Myös runsas ja monipuolinen *liikunta*, kuten vapaa leikki, liikuntaan aktivoiva ympäristö, pihaleikit ja välineet sekä metsäretket, kehittää lasten motorisia valmiuksia ja perustaitoja. Tutkimuksissa juuri liikunnan on todettu vaikuttavan merkittävästi ja myönteisesti lasten kognitiivisen toiminnan kehittymiseen, kuten muistin ja toiminnan ohjaukseen. Sillä on myös suuri merkitys lasten kokonaisvaltaiselle fyysiselle ja psyykkiselle hyvinvoinnille, kasvatukselle ja kehitykselle.⁷⁵

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Varhaiskasvatus kaikkine toimintoineen on jo itsessään vuorovaikutustaitojen ja kanssakäymisen harjoittelun, opetteluun ja oppimisen aikaa. Ystävällisyyteen, toisten huomioimiseen ja hyviin tapoihin ohjaa ryhmän aikuisten antama esikuva. Huomaavaisuutta kehittää myös ryhmässä olevien eri-ikäisten lasten keskinäinen auttaminen. Hyvät tavat ja tottumukset juurtuvat lapsiin päivittäin toistuvien toimien avulla. Esimerkiksi ruokailuhetkissä, vuodenaikajuhlissa ja erilaisissa tapahtumissa opitaan myös erilaisten tilanteiden ja ihmisten kohtaamista sekä jakamaan kokemuksia ja arvostamaan oman ja toisten perheiden perinteitä ja tapoja.

Steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen ilmapiiri perustuu aikuisten luomaan kodinomaiseen lämpöön sekä turvalliseen ja hoivaavaan läsnäoloon. Iloisuus, kiireettömyys ja avoimuus ohjaavat lapsia sosiaaliseen kanssakäymiseen rohkaistessaan omien kykyjen ja taitojen harjoittamiseen. Niiden käytössä ja vahvistumisessa kasvaa myös itseluottamus, josta versoo aito sosiaalisuus.

Lasten itseilmaisua tuetaan monin tavoin, ja heitä rohkaistaan osallistumaan keskusteluun ryhmätilanteissa. Varhaisiässä sosiaalisten taitojen kehittymistä tukee myös mahdollisuus ilmentää mielikuvituksen voimaa luovassa leikissä yhdessä ikätovereiden kanssa.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Lapsia autetaan edellytystensä mukaan huolehtimaan itsestä ja toisista, omasta pukeutumisesta ja puhtaudesta, tavaroista ja yhteisestä ympäristöstä. Arjen taitojen oppimista tukee koko steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri ja aikuisten antama esikuva. Lapsia ohjataan toimimaan turvallisesti lähiliikenteessä. Yhteistyössä huoltajien kanssa käsitellään

⁷⁵ www.Edu.fi - Liikunta

tarvetta lasten arkielämän rytmisyyteen sekä ruokailun, levon ja liikunnan merkitystä lasten hyvinvoinnin ja oppimisen edellytyksenä.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten luottamusta ja myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen. Siinä vallitseva kunnioittava ilmapiiri lasta kohtaan ja lapsen kokemus aikuisen antamasta turvasta vahvistavat lapsen perusluottamusta siihen, että maailma on hyvä.

Monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Viime vuosikymmenten kotimaisen ja kansainvälisen aivotutkimuksen⁷⁶ tärkeimpiä tuloksia on se, että lapset oppivat eri taitoja, kuten kävelemisen, puheen ja ajattelun, parhaiten oman aktiivisuuden kautta. Siihen kuuluvat yritys ja erehdys, vapaa leikki, jäljittelyä edistävät suorat kontaktit ja välitön vuorovaikutus lapsen sosiaalisen ympäristön kanssa, eri aistien aktiivinen käyttö, liikunta sekä ympäristön leikkivälineiden ja materiaalien laatu. Liittyessään näiden erilaisten aktiivisten taitojen kautta maailmaan lapsi oppii samalla sen monilukutaitoa.

Aivot, ja samalla lapsen monilukutaito, kehittyvät, kun lapsi aktiivisesti ja omaehtoisesti aistii, havaitsee, tutkii, löytää, kuuntelee, koskettaa, haistaa, maistaa, kokee myötätuntoa ja empatiaa, ajattelee, puhuu ja toimii. Kaikki omaehtoinen toiminta ja päivittäiset aktivoivat virikkeet vaikuttavat lapsen aivojen kehitykseen ja aivosolujen välisten yhteyksien syntymiseen ja muuttumiseen positiivisella tavalla. Tästä syystä on erityisen tärkeää tukea pienen lapsen sensorista kehitystä.

Kansainvälisen aivotutkimuksen mukaan leikki kuuluu olennaisesti aivojen kehitystä edistäviin tekijöihin. Saksalainen aivotutkija Gerald Hüther kutsuukin leikkiä ”aivojen lannoitteeksi ja lasten sielulliseksi voimaravinnoksi”. Hänen mukaansa aivosolujen välisten yhteyksien valtava potentiaali voi vakiintua aivoissa ja lasten piilevät kyvyt voivat kehittyä mahdollisimman hyvin vain, jos heille on tarjottu tilaisuus leikkiä niin kauan kuin mahdollista.

Tärkeimpiä tekijöitä lasten kielelliselle ja käsitteelliselle kehitykselle ovat dialoginen vuorovaikutus sekä lapselle lukeminen ja siihen liittyvä keskustelu. Niiden lisäksi myös sosio-ekonomisilla tekijöillä on todettu olevan vaikutusta erityisesti lapsen sanavaraston kehittymiseen ja puhekeskuksen harjaantumiseen.

Mediapedagogiikan professori Paula Bleckmann on kehittänyt mediatäysi-ikäisyyteen johtavat kuusiaskeliset portaat, joilla eteneminen tapahtuu lapsen kehityksen tahdissa. Hän kutsuu alinta porrasta **sensomotoriseksi integraatioksi**, joka sisältää lapsen varhaisen, moniaistisen oppimistavan ja jossa lapsen aistihavainnot (sensoriikka) liittyvät hänen liikkeisiinsä (motoriikka). Toinen askelma merkitsee **kommunikaatiokykyjen kehittymistä**, joilla tarkoitetaan eleitä, ilmeitä, kieltä ja myöhemmin tapahtuvaa kirjoittamista. Niiden kehitys on olennaisesti tekemisissä lapsen kyvyn kanssa liittyä maailmaan ja toisiin ihmisiin. Kolmannella portaalla on kyse **tuotteliaisuudesta**, joka liittyy erityisesti mielikuvitukseen, luovaan leikkiin ja toimintaan. Neljännellä askelmalla kehittyy **vastaanottokyky**, joka pitää sisällään tarkan katsomisen ja kuuntelemisen, havaitun ymmärtämisen, työstämisen ja pohtimisen. Tämä askelma vastaa kapeasti ymmärrettyä mediakompetenssia, joka on Bleckmannin mukaan paljon sitä laajempi käsite. Viides askelma tarkoittaa **kriittistä arvostelukykyä**, ja kuudes porras eli **valintakyky** sisältyy

⁷⁶ mm. Matti Bergström 1997; Gerald Hüther ja Christoph Quarch 2016

elementtinä kaikkiin muihin askelmiin. Bleckmann korostaa painokkaasti sitä, että lapsen varhainen, stabiili juurtuminen todelliseen elämään merkitsee parasta perustaa kestäväälle mediakasvatukselle. Samalla se muodostaa tärkeän resurssin mediariippuvuuden ehkäisemiselle.⁷⁷

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa edistetään lasten tieto- ja viestintäteknologista osaamista kehittämällä juuri aivojen ja sensomotoriikan valmiuksia tietotekniikan myöhempää käyttöä varten. Perustaa monilukutaidolle sekä tieto- ja viestintäteknologiselle osaamiselle luodaan siten ikäkausipedagogiikan mukaisella tavalla. Tällöin ei vielä opeteta varsinaista tietotekniikkaa eikä käytetä tietokonetta tai muita teknologioita välineitä. Opetushallituksen tulkinnan mukaisesti steinerkouluissa 1-2-luokilla tv-taitoja voidaan opiskella ilman teknistä laitteistoa.⁷⁸

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa lapsi on aktiivinen ja oma-aloitteinen toimija ja osallistuja. Pedagogiikan kehitysnäkemyksen mukaan ensimmäiset seitsemän ikävuotta ovat toiminnallisuuden kehittymisen ja tahdon kasvatuksen päävaihetta. Lapsen vitalisuudesta, rytmisistä elintoiminnoista sekä mielihaluista kumpuavat virikkeet voivat jäsentyä terveellä tavalla sosiaaliseen ympäristöön luomalla hyviä tapoja ja tottumuksia jäljittelyn ja esikuvien kautta.

Kouluikä lähestyessä lapsi alkaa harjoitella yhä enemmän tahdon omatoimista suuntaamista asettamalla itse toiminnalleen päämääriä, jolloin myös leikki kehittyy yhä pitkäkestoisemmaksi, suunnitelmallisemmaksi ja järjestyneemmäksi. Tällöin annetaan tilaa erityisesti omaehtoiselle leikille ja kannustetaan lasta oma-aloitteisuuteen ja aktiivisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa ja mielipiteittensä kuunteleminen sekä yhdessä toimiminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Yhteisistä säännöistä keskustellaan arjen tilanteissa sopien niistä yhdessä. Varhaiskasvatuksen ilmapiirin tehtävänä on luoda kokemus keskinäisestä avunannosta, turvasta ja suojasta, jotka kuuluvat lapsen perusoikeuksiin.

2.8 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa keskustellaan siitä, mitä tässä luvussa määrätyt varhaiskasvatuksen tehtävät ja yleiset tavoitteet merkitsevät ja miten varhaiskasvatukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta voidaan huolehtia eri toimintamuodoissa.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- varhaiskasvatuksen järjestäminen

⁷⁷ Paula Bleckmann: Medienmündig statt mediensüchtig. Neue Impulse für eine nachhaltige Medienbildung. Erziehungskunst 4/2017, 16-21.

⁷⁸ Opetusneuvos Kristiina Ikosen viesti steinerkouluille 13.5.2016 liittyen perusteissa (§ 11) mainittuun kasvatustieteelliseen järjestelmään perustuvan opetuksen pedagogisten periaatteiden ja ratkaisujen soveltamiseen tieto- ja viestintäteknologian suhteen.

- millaista on yhteistyö eri toimintamuotojen kesken
- siirtymäkäytännöt osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua
- varhaiskasvatuksen arvoperusta ja sitä mahdollisesti täydentävät paikalliset näkökulmat
- oppimiskäsitys ja sitä mahdollisesti täydentävät paikalliset näkökulmat
- pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus ja sitä mahdollisesti täydentävät paikalliset näkökulmat
- laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ja niihin mahdollisesti liittyvät paikalliset painotukset sekä ne toimenpiteet, joiden avulla tavoitteiden toteutumista arvioidaan ja kehitetään
- se, miten luvussa 2 kuvatut varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet toteutuvat eri toimintamuodoissa.

Arvoperusta ja oppimiskäsitys sekä laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon ja niitä syvennetään luvuissa, joissa käsitellään varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria, varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä kehityksen ja oppimisen tukea.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, jonka perustana on pedagogiikan lapsilähtöisyys. Toimintakulttuurin ja siihen liittyvien toimintatapojen sekä oppimisympäristön kehittämistä ohjaavat ikäkausinäkemykset, lapsen yksilöllisen kehityksen huomioiminen sekä steinerpedagogisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa määritellyt arvot, oppimiskäsitys ja tavoitteet. Eli kokoavasti:

- arvot ja periaatteet
- steinerpedagogiset tavoitteet ja kriteerit
- oppimisympäristöt ja työtavat
- oppimiskäsitys ja ikäkausinäkemykset
- lapsen yksilöllisen kehityksen huomioiminen
- kollegiaalinen yhteistyö ja sen eri muodot
- vuorovaikutus ja ilmapiiri
- henkilöstön osaaminen, ammatillisuus ja kehittämisote
- horisontaaliset johtamisrakenteet ja -käytännöt
- toiminnan organisointi, suunnittelu, toteuttaminen ja arviointi.

Steinerpedagoginen varhaiskasvatus, esiopetus ja perusopetus muodostavat kokonaisuuden, jonka läpäisevät yhteiset, toimintakulttuurissa esille tulevat painotukset. Niitä ovat mm. arvoperusta ja ihmiskäsitys, yhteisöllisyys, toiminnallisuus ja tekemällä oppiminen sekä kasvattajien kollegiaalinen yhteistyö pedagogisissa ja hallinnollisissa kysymyksissä. Tämä toimintakulttuuri ja siihen liittyvät työtavat tukevat lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Henkilöstön tapa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Ikäkausinäkemyksen mukaan alle kouluikäinen lapsi oppii pääasiassa jäljittelemällä. Jokainen varhaiskasvatuksen piirissä työskentelevä aikuinen on siten opettaja ja esikuva, joka ohjaa lasta omalla tavallaan toimia ja olla vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Steinerpedagogisen toimintakulttuurin keskeinen työmenetelmä on säännöllinen kollegiotyöskentely, joka tukee koko henkilöstön sitoutumista yhteiseen toimintakulttuuriin. Viikoittaisissa kokouksissa arvioidaan ja suunnitellaan toimintaa lapsihavainnoinnin ja -keskustelun pohjalta, seurataan ajankohtaista kasvatustalustusta sekä työstetään käytännön asioita ja pedagogisia kysymyksiä. Pedagoginen johtaminen on steinerpedagogiikassa kollegiaalista, horisontaalista johtamista, jossa kollegion jäsenet tutkivat samalla yhteisönsä kehitysteemoja ja seuraavia kehitysaskelaita. Horisontaalisen johtamisperiaatteen pohjalta kollegio on parhaimmillaan toisiaan arvostava vertaisryhmä, joka antaa ideoita, inspiroi ja haastaa toinen toisiaan. Sen olennaisia työvälineitä ovat keskinäinen

dialogi, inspiroiminen, yhteiset oivallukset, keskinäisten kokemusten jakaminen ja niistä oppiminen, itsensä johtaminen, innostus ja keskinäinen rohkaisu.⁷⁹

Muita varhaiskasvatuksen jatkuvan kehittämisen kannalta tärkeitä yhteistyöfoorumeita ovat Steinerkasvatuksen liiton varhaiskasvatusjaoston kokoukset, vuotuiset kotimaiset ja kansainväliset koulutustilaisuudet sekä muun varhaiskasvatuksen parissa tapahtuva paikallinen yhteistyö. Neljä kertaa vuodessa kokoontuvassa varhaiskasvatusjaostossa on edustaja Suomen jokaisesta steinerpäiväkodista.

Lisäksi steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen kehittämisen yhteistyötahoja ovat sen järjestäjä, esiopetus, perusopetus ja oppilashuolto. Ensisijaisia yhteistyökumppaneita ovat lasten huoltajat.

Oppiva ja oivaltava yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa tuetaan lapsen innostusta, aktiivisuutta ja aloitteellisuutta. Oppiminen on yhdessä toimimista ja tekemällä oppimista. Tavoitteena on luoda ilmapiiri, joka rohkaisee iloiseen ja ennakkoluulottomaan tutkimiseen ja kokeiluun ja jossa jokainen voi olla mukana ja esittää näkemyksiään ilman epäonnistumisen pelkoa. Erilaiset tapahtumat, juhlat ja retket värittävät steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen kulttuurista vuodenvierailua.

Henkilöstöä kannustetaan yksilölliseen aloitteellisuuteen, jolloin onnistuminen yhteisön jäsenenä edellyttää kasvattajalta kykyä lasten, kollegoiden ja huoltajien aitoon ja läsnäolevaan kohtaamiseen. Parhaimmillaan yksilön ja yhteisön elämäntavat kohtaavat ja luovat hyvinvointia ja tekemisen iloa. Henkilöstöä kannustetaan siten yksilöllisiin oivalluksiin pedagogisessa työssä, itsearviointiin, tiedon ja osaamisen keskinäiseen jakamiseen ja samalla jatkuvaan ammatilliseen kehittymiseen.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Steinerpedagogisen toimintakulttuurin keskiössä on leikki. Lapsi ja leikki ovat erottamattomat. Lapsi liittyy maailmaan ja työstää kokemuksiaan leikkimällä. Hän ei leiki oppiakseen, mutta leikki on täysipainoista ja omaehtoista oppimista. Leikin peruslaatuja ovat ilo ja vapaus. Leikki ei ole lapselle ajankulua vaan ajan täyttymistä.⁸⁰

Vapaa, omaehtoinen leikki kuuluu steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen jokaiseen päivään. Jotta lasten leikkiäidit voivat kehittyä ja syntyä leikkiin sitoutumista, tarvitaan riittävästi yhtäjaksoista aikaa ja leikkirauhaa. Varhaiskasvatuksen päivärytmissä on säännöllinen aika niin sisätiloissa kuin ulkona tapahtuvalle vapaalle leikille. Lapset valitsevat vapaaseen, luovaan leikkiin tarvittavat välineet, kertovat itse sen tarinan ja ohjaavat itse omaa leikkiään, he ovat motivoituneita ja aloitteellisia.⁸¹

Tutkimusten myötä leikin perustava merkitys lapsen kehitykselle on käynyt yhä selvemmäksi. Leikkiminen kehittää niin kieltä kuin ajattelua, jolloin sitä voidaan pitää älyllisen kehityksen

⁷⁹ Ks. www.het-imo.net, jossa käsitellään nimenomaan horisontaalisen johtamisen lähtökohtia ja keskeisiä piirteitä

⁸⁰ Hahn 1981, 31

⁸¹ Almon 2016, 24-27

välttämättömänä edellytyksenä. Luovuus ja ongelmanratkaisukyky, sosiaalis-emotionaaliset taidot ja omien tunteiden säätely kehittyvät leikissä.⁸² Leikistä huolen pitäminen vaikuttaa myös myönteisten sosiaalisten suhteiden syntymiseen. Leikissä lapset oppivat tuntemaan myös itseään ja ympäröivää maailmaa.

Vapaan leikin rinnalla steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen leikkikulttuuriin kuuluvat erilaiset rooli- ja sääntöleikit, pihaleikit ja muut ohjatut leikit, laulu- ja piirileikit sekä nukketeatteri (syliteatteri, pöytä- ja käsinuket sekä marionetit).

Steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön kollegiaalinen yhteistyö sekä avoin, luottamuksellinen vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä, mikä kannustaa lapsia jäljittelyn kautta hyvään vuorovaikutukseen sekä toimintaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen lapsilähtöisyys ja toiminnalliset menetelmät soveltuvat lähtökohtaisesti inklusiiviseen toimintakulttuuriin. Sen perustana on lapsen yksilöllinen, sensitiivinen kohtaaminen. Steinerpedagogiikassa on kehitetty lapsihavainnointimenetelmiä, jotka auttavat kasvattajaa havaitsemaan ja löytämään kunkin lapsen yksilölliset ja erityiset tarpeet, luomaan ymmärrystä lasta kohtaan sekä tukemaan hänen yksilöllistä kehitystään. Tukea tarvitsevaa lasta auttaa kiireetön, kodinomainen oppimisympäristö sekä säännöllinen päivä-, viikko- ja vuodenaikarytmi. Lähtökohtana on, että jokaiselle lapselle turvataan tarvittava kasvun ja oppimisen tuki, hänet kohdataan ja hänen tarpeisiinsa vastataan niin yksilönä kuin ryhmän tasavertaisena jäsenenä. Varhaiskasvatusta kehitetään inklusiiviseen suuntaan mm. steinerpedagogisen erityisvarhaiskasvattajakoulutuksen ja muun täydennyskoulutuksen avulla sekä yhteistyössä steinerkoulun kanssa.

Yksilöllisen tuen rinnalla toimintakulttuurissa painottuu lapsen ohjaaminen yhteisölliseen toimintaan. Lapsia rohkaistaan keskinäiseen vuorovaikutukseen, kiinnostukseen ja toisten huomioon ottamiseen. Ryhmän aikuisten tapa toimia yhdessä on lapselle esikuva. Avoin, hyväksyvä ja kannustava ilmapiiri, jossa jokainen voi kokea tulevaisuutensa kuulluksi ja nähdyksi ja jossa jokaisen yksilöllisyyttä kunnioitetaan, on tärkein yhteisöllisyyteen ohjaaja. Toiminnassa näkyy se kulttuurinen monimuotoisuus, erilaiset kielet, uskonnot ja katsomukset, jotka ovat edustettuina lapsiryhmässä.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Monikulttuurisuutta esiintyy yhä enenevästi steinerpäiväkodeissa ja steinerpedagogisesti suuntautuneissa päiväkodeissa, henkilöstön sekä lasten vanhempien keskuudessa. Pedagogiikan toiminnallisuus ja taiteellisen ilmaisun painottuminen edesauttavat sitä, että monikulttuurisuus on helppoa integroida varhaiskasvatuksen arkeen.

⁸² Kalliala 2011, 14-15

Ruotsinkielinen varhaiskasvatus ja sen henkilöstön steinerpedagogisesta perehtyneisyydestä v:ina 2015-2017 vastannut osa-aikainen varhaiskasvattajakoulutus Snellman-korkeakoulussa luovat edellytyksiä maamme virallisen kaksikielisyyden huomioonottamiselle ja sen perusoikeuksien takaamiselle. Vaikka steinerpedagoginen varhaiskasvatus on muun steinerpedagogiikan tavoin osa kansainvälistä kasvatusliikettä, siinä otetaan huomioon kulttuuriset ja maantieteelliset eroavaisuudet ja ominaispiirteet. Tiivis yhteistyö lasten huoltajien kanssa puolestaan edesauttaa lasten erilaisten kulttuuristen, katsomuksellisten ja uskonnollisten näkemysten tuntemusta, arvostamista ja huomioimista arjen keskellä sekä tukee kulttuurisesti kestävästä kehitystä.

Eryteisesti steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen taiteellisen toiminnan piirissä, kuten lauluissa, loruissa, leikeissä, saduissa ja tarinoissa sekä erilaisissa juhlissa, on mahdollista tutustuttaa lapset vaivattomasti eri kulttuureihin ja kieliin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri tukee avointa ja luottamuksellista vuorovaikutusta lasten, henkilöstön ja huoltajien kesken. Toiminnassa painotetaan keskinäistä kunnioitusta, huolenpitoa ja välittämisen asennetta. Siinä arvostetaan ja edistetään terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Päiväkodeissa liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten terveyttä ja hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana myös rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa, joka on pääsääntöisesti luomuruokaa. Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa huolehditaan lapsen oikeudesta lapsuuteen, johon kuuluu kokemus elämän kiireettömyydestä. Steinerpedagogiikalle olennainen päivä-, viikko- ja vuosirytmistö edistää lasten hyvinvointia sekä tuo ennustettavuutta ja turvallisuutta lapsen elämään. Turvallisen arjen perustana on turvallinen aikuinen.

Steinerkasvatuksen liitto ry on järjestänyt steinerpedagogisille yhteisöille, erityisesti steinerkouluille ja steinerpäiväkodeille, restoratiivista koulutusta yhteistyössä Suomen sovitteluforumin kanssa. Siinä vahvistetaan erityisesti kohtaamista, kuuntelua, ihmisten välisten suhteiden eheyttämistä ja sosiaalisten taitojen oppimista. Sen tarkoituksena on pyrkiä etsimään yhteisiä ratkaisuja vuorovaikutuksen ja dialogin kautta, mikä tukee voimaantumista, oppimista ja vastuunottoa sekä rauhaa yksilöiden välillä ja yhteisöjen sisällä. Sen keskeinen menetelmä on restoratiiviseen ajatteluun perustuva sovittelu.⁸³ Tämän koulutuksen avulla lisätään myös kasvatusyhteisön turvallisuutta, mikä edistää kiusaamisen, häirinnän tai väkivallan tunnistamista, ehkäisemistä ja vähenemistä. Myös lapsia ja henkilöstöä koskevat erilaiset ergonomiset ratkaisut ja monipuolinen huolenpito ympäristön turvallisuudesta lisäävät turvallisuutta.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan eri tavoin kestävä kehitys ja elämäntavan välttämättömyys. Puutarhanhoito, eläimistä huolehtiminen sekä ekologisen ruokakulttuurin edistäminen ovat eräitä hedelmällisiä tapoja tuoda kestävä elämäntapaa lapsille konkreettiseksi ja läheiseksi.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

⁸³ www.sovittelu.com

Steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen oppimisympäristöön kuuluvat *yhteisön aikuiset, lapset sekä heidän keskinäiset suhteensa, varhaiskasvatuksen tilat ja välineet sekä toimintakulttuuri*.

Steinerpedagogiikan oppimiskäsityksen mukaan varhaisikäisen lapsen tärkein oppimisympäristö on *kasvattaja*. Kasvattajien keskinäissuhteista ja toimintatavoista syntyy yhdessä varhaiskasvatuksessa vallitseva ilmapiiri, jolla on suuri merkitys lasten oppimiselle. Tavoitteena on luoda myönteinen, kiireetön ja turvallinen oppimisympäristö, joka tukee terveen itsetunnon ja sosiaalisten taitojen kehittymistä. Myös asetetut rajat ja yhdessä opitut käytännöt tuovat turvaa ja ennakoitavuutta lapsen elämään.

Steinerpedagoginen varhaiskasvatus järjestetään mahdollisuuksien mukaan *ikärakenteeltaan yhdistetyssä ryhmässä*. Esikouluikäisen taidot sekä pienempien auttaminen ja ihailu vahvistavat itsetuntoa, kun pienemmille lapsille esikouluikäinen on tärkeä esikuva. Ikäryhmät toimivat tarvittaessa myös erillään.

Varhaiskasvatussyhteisöön kuuluvat läheisesti ja merkittävästi myös *lasten huoltajat ja sisarukset*. Keskinäistä luottamusta vahvistetaan tiiviillä ja avoimella yhteistyöllä sekä yhteisiin tavoitteisiin ja niistä sopimiseen perustuvalla kasvatuskumppanuudella. Useissa steinerpäiväkodeissa restoratiiviseen ajatteluun perustuva sovittelu- ja keskustelukulttuuri edesauttaa osaltaan rakentavien suhteiden syntymistä ja kehittymistä. Myös lasten isovanhempien vierailut tai vierailut vanhusten palvelutaloon tai lähiympäristön lastenkulttuuritilaisuuksiin vahvistavat lasten myönteistä jäsentymistä sosiaaliseen ympäristöön.

Lapsen tahdon ja aloitekyvyn tervettä kehitystä tukee varhaiskasvatuksen *toiminnallisuus ja lasten aktiivisuuden tukeminen* mutta myös jäsentynyt *kodinomainen ympäristö ja sen mielekkäät elämänyhteydet*. Arkisten puuhien, kuten kodintöiden ja ympäristön hoitamisen, kokeminen antaa perusturvaa ja mallia ihmisenä olemisesta. Esimerkiksi keittiö päiväkodin keskuksena on monipuolinen oppimisympäristö.

Toimitilat joustavat ja muuntuvat tarpeen mukaan. Niiden suunnittelussa huolehditaan siitä, että lasten aktiivisuuden ohella ne edistävät vuorovaikutusta ja tarjoavat mahdollisuuden omaan rauhaan. Lapset luovat tilaa tarkoituksenmukaiseksi leikin ja muun toiminnan tarpeiden mukaan mm. leikkilinjoiden ja kankaiden avulla. *Leikkivälineet* ovat vapaasti lasten saatavilla. Lelut ovat valmistettuja luonnonmateriaaleista, muodoltaan yksinkertaisia ja viitteellisiä, jolloin lapsen täytyy itse täydentää niitä mielikuvituksellaan. Tämä vahvistaa mielikuvitusta ja edistää siten aivojen kehitystä.⁸⁴

Alle kouluikäiselle lapselle on ominaista suuri aistiherkkyys, joka liittyy aisti-hermojärjestelmän painottuneeseen kehitykseen tuona ikäkautena. Kaikki aistimukset rakentavat vielä keskeneräistä kehoa; kuuloaistimukset kuuloelintä ja väri- ja valoistimukset silmää. Lapsi ei kykene valitsemaan. Kasvattajan tehtävänä on *huolehtia aistiympäristön laadusta* niin, että se auttaa terveiden fyysisten muotojen kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vältetään voimakkaita aistiärsyksiä. Lapsi iloitsee heleistä ja puhtaista väreistä, kuulon kehitykselle tärkeää on luonnollinen ihmisääni. Kasvattajan laulu ja hyräily, musisointi yksinkertaisilla akustisilla soittimilla, luonnonäänten vivahteikkuus sekä hiljaisuus vaalivat kuuloaistin herkkyyttä. Kuuntelukykyä tuetaan erilaisilla kuunteluleikeillä.

⁸⁴ Steiner 1983, 14

Steinerin mukaan ihmisen *aistijärjestelmän kehitys* etenee lapsen kehitysvaiheiden mukaan. Varhaiskehityksen aikana painottuvat ns. tahtoastit, joiden kehittyminen on perusta muiden aistien kehittymiselle ja tärkeää myös kaiken myöhemmän oppimisen kannalta. Päivärytmistä ja kasvuympäristön ilmapiiristä huolehtiminen välittää lapselle perusluottamusta elämään ja tukee elämänaistin tervettä kehitystä.⁸⁵ Liike- ja tasapainoaistin kehitystä edesauttaa mahdollisuus leikkiä vapaasti, keinua, kiipeillä, hyppiä ja tasapainoilla. Kosketusaistin kehitystä tuetaan mm. leikkivälineiden ja kalusteiden luonnonmateriaalien avulla, jolloin esimerkiksi puu, villa, vesi ja hiekka luovat rikkaita aistikokemuksia.

Luontoympäristö on varhaisikäisen ihanteellinen oppimisympäristö, joka tukee omatoimisuutta, vastaa lasten liikunnan tarpeeseen, tasapainottaa ja antaa mahdollisuuden aistien monipuoliseen kehittämiseen sekä luonnon kokemiseen ja tutkimiseen. Säännölliset retket, sisätilojen vuodenaika- ja luontopöydät sekä pihapiiriin kasvimaata ja eläinten elämän seuraaminen kehittävät lapsen luonnon havainnointia ja tuntemusta sekä vahvistavat keskittymiskykyä. Tällöin aikuinen luontoa ja ympäristöä hoitavana esikuvana opettaa lasta kunnioittamaan omaa ympäristöä ja huolehtimaan sen kauneudesta ja hyvästä järjestyksestä. Esteettisten kokemusten harmonisuus vahvistaa myös lapsen empatian kykyä.⁸⁶

Varhaispedagogiikan keskeisiä asioita steinerpedagogiikassa on *rytmistä huolehtiminen*. Sen säännöllisyys tukee lapsen tervettä kehitystä mm. lisäämällä vastustuskykyä ja tukemalla kehon palautumista ja uudistumista. Se jäsentää aikaa ikäkautta vastaavalla tavalla. Vuodenaikajuhlat kantavat ja rytmittävät varhaiskasvatuksen arkea. Viikonpäivillä on omat toistuvat teemansa, esimerkiksi maalaaminen, eurytmia, leipominen, retki ja kädentyöt. Päivärytmisissä vuorottelevat aikuisen ohjaamat tuokiot ja vapaa leikki. Rytmisyys antaa elämänvarmuutta ja turvallisuutta, luo selkeyttä ja ennustettavuutta lapsen elämään muodostaen tahdon kasvatuksen erään peruspilarin.

Taidekasvatus on keskeinen osa steinerpedagogista oppimisympäristöä ja toimintakulttuuria. Päivittäin lauletaan ja soitetaan, loruillaan ja kerrotaan satu, elävöitetään sitä leikin avulla ja esitetään usein viikon päätteeksi nukketatterina, piirretään, muovillaan, maalataan ja luodaan luonnonmateriaaleista. Siinä tärkeintä on lapsen kokema ilo ja itse tekeminen. Taidekasvatuksen avulla tuetaan rytmistä aluetta, tunne-elämän kehitystä ja vahvistetaan lapsen kykyä liittyä maailmaan.

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Steinerpedagogiikassa edistetään varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen laatua koko kentän suunnitelmallisella yhteistyöllä. Tavoitteena on, että varhaiskasvatus muodostaa esiopetuksen ja perusopetuksen kanssa lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista tukevan johdonmukaisen jatkumon. Yhteistyötä kehitetään ja arvioidaan Steinerkasvatuksen liiton piirissä järjestettävissä yhteistyöseminaareissa sekä paikallisen tason yhteistyössä varhaiskasvatuksen järjestäjän kanssa. Kaikki päiväkodit osallistuvat opetussuunnitelmien kehittämisprojektiin. Hankkeen tavoitteena on laatia varhaiskasvatuksen valtakunnallisten perusteiden pohjalta

⁸⁵ Rawson&Richter 2006, 101

steinerpedagoginen opetussuunnitelma ja paikalliset suunnitelmat sekä kehittää opetussuunnitelmatyötä jatkuvasti.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteena on luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus. Ennen yhteisen kasvatuskumppanuuden alkamista huoltajille järjestetään yhteinen tiedotustilaisuus steinerpedagogisesta varhaiskasvatuksesta, jolloin on mahdollista tutustua sen toiminta-ajatukseen, arvoihin, tavoitteisiin ja menetelmiin. Henkilökunta tapaa huoltajat sekä henkilökohtaisissa keskusteluissa että yhteisesti järjestetyssä tilaisuudessa ennen toimintavuoden alkua, jolloin huoltajilla on myös mahdollisuus vieraila päiväkodissa yhdessä lapsen kanssa. Alkukeskustelussa kartoitetaan perheiden tarpeet ja toiveet sekä luodaan perustaa yhteiselle toiminta- ja keskustelukulttuurille. Tällöin kuullaan myös huoltajien kokemukset lapsen aiemmasta kasvuympäristöstä, kehityksestä ja oppimisesta sekä mielenkiinnon kohteista. Säännöllisissä vanhempainilloissa käsitellään lapsen kehitystä, kasvatuksen ja opetuksen tavoitteita ja menetelmiä sekä sisältöjä yleisellä tasolla. Kasvattaja voi myös vieraila lapsen kotona tutustuakseen lapseen kotiympäristössä. Ennen toimintavuoden päättymistä järjestetään yhteinen keskustelu huoltajien kanssa, jossa tarkastellaan yhteisesti lapsen kulunutta vuotta ja lapsen kehitystä.

Vanhempainillat sekä yhteistyössä järjestetyt tapahtumat ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia huoltajien väliselle kanssakäymiselle ja verkostoitumiselle. Yhteistyössä otetaan huomioon perheiden moninaisuus, yksilölliset tarpeet ja huoltajuuteen liittyvät kysymykset. Yhteistyön pääpaino on henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa, mutta siinä hyödynnetään myös eri viestintävälineitä ja käytetään tarpeen mukaan tulkkia tai kieliavustajaa. Yhteistyön kehittämisestä vastaa varhaiskasvatuksen järjestäjä yhteistyössä varhaiskasvattajan ja muun henkilöstön kanssa.

Lasten ja huoltajien näkemyksiä otetaan huomioon toiminnan toteuttamisessa ja lapsen kasvatussuunnitelman laatimisessa varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin mukaisesti. Yhteistyön merkitys korostuu silloin, kun suunnitellaan erityisiä tukitoimia lapsen kasvua ja kehitystä varten. Huoltajien tietoja, taitoja ja asiantuntemusta eri aloilla voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen toteuttamisessa. Huoltajille annetaan tietoa kuljetuksista, oppilashuollon mahdollisista palveluista sekä lapsille tarjolla olevista muista varhaiskasvatuspalveluista.

Monialainen yhteistyö

Steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen henkilöstö tekee monialaista yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten kanssa lasten hyvinvoinnin, kasvun ja oppimisen tukemiseksi. Tässä monialaisessa yhteistyössä esimerkiksi neuvolan, lastensuojelun ja muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa arvioidaan lasten kasvun ja oppimisen mahdollista tuen tarvetta sekä kehitetään yhteisiä tukitoimia. Henkilöstön yhteistyöllä lähiympäristön toimijoiden kanssa edistetään lasten oppimisympäristöjen monipuolisuutta.

3.4 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja arvioinnin käytännöt
- varhaiskasvatuksessa käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt
- huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja käytännöt
- monialaisen yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja toimintatavat
- eri yhteistyömuotojen arvioinnin käytännöt.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että kukin varhaiskasvatuksen toimintayksikkö voi täsmentää toimintakulttuuriinsa ja oppimisympäristöjen kehittämiseen liittyviä tavoitteita sekä yhteistyöhön liittyviä käytäntöjä. Täsmennykset voidaan kirjata paikalliseen suunnitelmaan varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaisesti.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Steinerpedagogista varhaiskasvatustoimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten terveyttä, hyvinvointia, oppimista ja laaja-alaista osaamista (kuviot 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön johdolla suunniteltu toiminta täydentävät toisiaan. Steinerpedagoginen varhaiskasvatustoiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3) ja työtavat (luku 4.3). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana.

Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua.

Steinerpedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta, esiopetuksesta ja perusopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa ja kokemuksia lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen muokkaamisessa jatkuvasti lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lasten kehityksen ja oppimisen tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia ja henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1).

Steinerpedagogiikan piirissä kehitettyjen lapsihavainnointimenetelmien tavoitteena on yksittäisen lapsen syvempi ymmärtäminen. Se on tapahtuma, jossa kasvattaja luopuu omasta valmiista näkökannastaan, yrittää eläytyä lapseen ja asettua hänen asemaansa. Se tarkoittaa sisäistä tietä, jossa kasvattaja etenee lapsen ulkoisen hahmon, liikkeiden, puheen, käyttäytymisen ja eri kykyjen

kuvaamisesta kohti aitoa ja totuudenmukaista kuvaa lapsen yksilöllisyydestä. Samalla kyse on kasvattajan kehitystapahtumasta, jossa hän vahvistaa huomio- ja kuvaamiskykyään, kehittää empatiataitojaan ja edistää henkilöstön kollegiaalista yhteistyötä lapsen yhteisen ymmärtämispyrkimyksen avulla.

Pedagogisena tapahtumana lapsihavainnointi myös dokumentoidaan, sitä arvioidaan yhdessä ja siitä keskustellaan lapsen huoltajien kanssa.

4.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Tällöin ensisijainen tavoite on lapsen terveen kasvun ja yksilöllisen kehityksen edistäminen. Työtavoilla tuetaan laaja-alaisen osaamisen, lasten aktiivisuuden, aloitteellisuuden ja luovuuden kehittymistä sekä vahvistetaan sosiaalisia taitoja. Toiminnassa on tärkeää sen rytmisyys.

Leikki kaikissa muodoissaan, erityisesti vapaa omaehtoinen leikki, on keskeisellä sijalla varhaiskasvatustoiminnassa. Vapaa leikki ja taiteellinen työskentely kehittävät luovuutta ja mielikuvitusta. Kokemukselliset ja toiminnalliset työtavat sekä monipuolinen liikunta rakentavat perustaa oppimiselle. Toiminta on aktiivista tekemistä. Asioiden selittämistä vältetään, ja tilaa annetaan lapsen omille oivalluksille ja omalle mielikuvitukselle. Kun kasvattaja tekee kodintöitä ja hoitaa ympäristöä, tekemisen konkreettisuus ja tarkoituksenmukaisuus, jolla eri toiminnot seuraavat toisiaan, tapahtumien ”asialogiikka”, puhuttelevat lasta. Onnistumisen kokemus ja kannustava palaute tukevat myönteisen itsetunnon kehittymistä. Työtapoja kehitetään henkilöstön itsearviointin, lasten ikäkausitarpeiden sekä lapsilta ja huoltajilta saadun palautteen perusteella.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Lapsen leikki kehittyy ja muuttuu koko ensimmäisen seitsenvuotiskauden ajan. Pikkulapsen leikki on yhä kiinteästi sidoksissa hänen ympäristöönsä, sen havainnointiin ja siinä vallitsevien mahdollisuuksien kokeilemiseen. Tässä vaiheessa lapsi leikkii aluksi käsillään ja jaloillaan, ja liikuntakyvyn myötä leikki laajenee kaikkeen siihen, mikä on lapsen näkökentässä. Hän oppii tuntemaan tilan ja sen myötä maailman erilaisia lainalaisuuksia ja laadullisuuksia. Leikki kokee syvälleikävän muutoksen 4-5-vuotiailla lapsen luovan mielikuvituksen alkaessa ohjata yhä enemmän leikitapahtumaa. Lapsen leikki saa silloin uutta intensiteettiä ja kestoja leikin virratessa lapsen luovista voimista täynnä syntymisen ja kasvun iloa. Tämä leikki leikin itsensä vuoksi muuttuu vasta esikouluiässä, jolloin lapsi ei enää leiki luovien mielikuvitusvoimiensa virrassa, vaan leikki saa yhä enemmän päämäärää, kestoja ja suunnitelmallisuutta. Sitä luonnehtivat roolit ja säännöt, jotka syntyvät lapsen kyvystä suunnata aktiivisesti tahtoaan omilla mielikuvillaan.⁸⁷

⁸⁷ Lievegoed 1979, 45-51

Leikki on steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen tärkein toimintatapa, jolloin siinä vastataan aktiivisesti leikissä tapahtuviin muutoksiin ja eri ikävaiheiden kehitystarpeisiin. Yleisiä leikin syntymisen ja kehittymisen ehtoja ovat kasvattajan myönteinen ja kannustava asenne leikkiä kohtaan sekä hänen fyysinen ja psyykinen läsnäolonsa lapsiryhmässä, riittävä leikkiaika ja leikkirauha, toiminnan hengittävä rytmisyys sekä lapsen monipuoliset jäljittelymahdollisuudet, jolloin lapselle on tärkeää saada rikkaita vaikutelmia ja kokemuksia aikuisten käytännön työstä ja toiminnasta. Viimeistelemättömät, mielikuvitusta ruokkivat ja hyviä aistikokemuksia välittävät leikkimateriaalit ja lelut sekä päiväkodin viihtyisä, leikin mukaan joustava ympäristö ovat myös tärkeitä edellytyksiä lasten leikille. Satujen ja tarinoiden välittämät hyvät sisäiset kuvat inspiroivat lasten mielikuvitusta ja sen ohjaamaa fantasialeikkiä.

Kasvattajien tehtävänä on luoda leikille suoja ja suotuisa ilmapiiri, ohjata leikkiä tarvittaessa sopivalla tavalla ja huolehtia kaikkien lasten osallisuudesta leikin maailmaan. Tällöin tarvitaan sensitiivisyyttä lasten omien leikkialoitteiden ja leikin esivaiheiden sekä jälkinäytösten havaitsemiseen ja mahdollistamiseen.

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat steinerpedagogisen varhaiskasvatustoiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja eheytetyn pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden⁸⁸ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Eheytetty pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

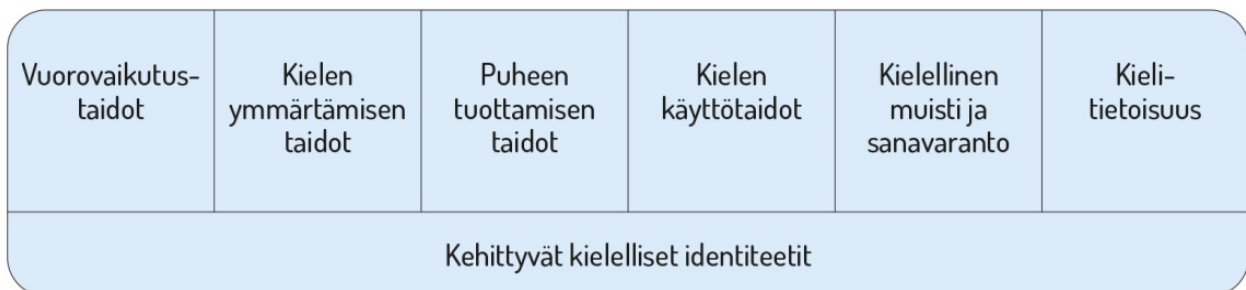
Kielten rikas maailma

Steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Kielen taitojen ja valmiuksien

⁸⁸ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

oppimisessa tärkeintä on aikuisten antama kielellinen esikuva. Lapsi omaksuu kielen lisäksi myös aikuisen tavan käyttää sanoja ja artikuloita, aina eleitä ja ilmeitä myöten. Sen vuoksi kasvattajan on tärkeää kiinnittää huomiota ilmaisunsa kehittämiseen selkeäksi ja vivahteikkaaksi. Steinerpedagogisessa varhaiskasvattajakoulutuksessa harjoitetaan puheilmaisua koko koulutuksen ajan, ja erityisesti varhaiskasvatuksessa siitä huolehtiminen tulee olla kasvattajan itsekasvatukseen olennaisesti kuuluva asia.

Sadut, tarinat, laulut, lorut, sormileikit ja muut leikit ovat tärkeitä kielen ja koko rytmis-musikaalisen kehityksen kannalta. Ne kehittävät lapsen kielen tajua ja sanavarastoa. Lapsiryhmän ikärakenteelle sopiva satu kerrotaan päivittäin. Siinä ei näytetä valmiita kuvia, jotta lapsi voi itse muodostaa niitä vapaasti mielessään. Samaa satua kerrotaan myös useamman kerran niin, että lapsi ehtii ”sulattaa” ja työstää sen omakseen. Sitä tukee myös sadun esittäminen nukketeatterina, usein juhlan kohokohtana tai viikon päätteeksi yksinkertaisin ja viitteellisin pöytä-, käsi- tai marionettinukein. Nukketeatteri auttaa mm. kielen hahmottamista ja toimii myös terapeuttisena tukena lapsille, joilla on kuuntelu- ja keskittymisvaikeuksia. Muihin kuin omaan äidinkieleen tutustutaan laulujen, lorujen ja leikkien avulla, mikä vahvistaa lapsen **kielitietoisuuden** kehitystä. Eurytmia on harmonisin liikkein ilmaistua puhetta, jota ohjaa koulutettu eurytmian opettaja. Sen tavoitteena on ilmaista puhetta, sen rytmiä ja äänneitä koko keholla tehtävin liikkein. Varhaiskasvatuksessa lapset seuraavat ryhmässä eurytmistin tekemiä liikkeitä jäljitellen runojen, lorujen ja satujen tapahtumia.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittämisessä on tärkeää, että lapsi omaksuu vähitellen vuorovaikutuksen perustaidot. Niihin kuuluvat keskittyminen kuuntelemaan puhetta, kyky esittää kysymyksiä kuulemastaan ja kysymyksiin vastaaminen, puhuminen vuorotellen sekä toimiminen annettujen ohjeiden mukaisesti. On tärkeää, että henkilöstö on herkkäkuuloista ja reagoi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa, jolloin erityisesti erilaiset leikkitalanteet kehittävät lasten vuorovaikutus- ja sosiaalisia taitoja monipuolisesti. Kuuntelukykä ja vuorottelua voidaan opetella myös musiikin ja lorujen sekä erilaisten leikkien avulla.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa, vivahteikasta ja tarkkaa kieltä. Lisäksi laulut, lorut ja riimit kehittävät lasten rytmitajua ja kykyä erotella äänneitä

toisistaan. Rytmitajun kehittyminen on tärkeää myös kielenkehityksen kannalta, sillä lapsi oppii siten hahmottamaan esim. sanojen tavarakenteen.

On tärkeää, että steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen henkilöstö tuntee hyvin lapsen **kielellisen kehityksen** ja **puheen tuottamistaitojen** vaiheet refleksinomaisesta ja mielihyvähohjaisesta ääntelystä jokelteluun, mitä seuraavat eri vaiheet esinepuheesta eli substantiiveista kohti verbien, aikakäsitteiden ja adjektiivien kehitystä. Puheen edistyminen on suuresti riippuvainen siitä, osallistuuko aikuinen ajatuksella lapsen non-verbaalisiin ja verbaalisiin aloitteisiin ja toimintayrityksiin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** opetellaan ja vahvistetaan kasvattajien esimerkin avulla eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu heidän **kielellisen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajetessa. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä, kuten myös kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan.

Ilmaisun monet muodot

Steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen** sekä **sanallisen** ja **kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen.

Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa **musiikillisen ilmaisun** avulla tuetaan lapsen luontaista musikaalisuutta, jolle ovat ominaisia musiikin ja liikkeen yhteenkuuluvuus, ilo ja spontaanisuus. Musikaalisuuden kehittämisen lähtökohtana on lapsen *kuuntelukyvyn* vaaliminen, jota vahvistetaan erilaisilla kuuntelu-, liikunta- ja rytmileikeillä, sekä kokemuksilla kielen musikaalisuudesta. Musiikki liittyy päivittäiseen toimintaan, niin arkeen kuin juhlaan, ja se rytmittää osaltaan vuoden kiertokulkua. *Laulu* kantaa arjen käytäntöjä; aamupiiriin, kodintoihin (ns. työlaulut), retkille, ruokailuun, lepohetkeen, pukeutumistilanteisiin, loppupiiriin jne. liittyvät omat laulunsa. Rytmien toisto vahvistaa lasta, tuo iloa ja turvallisuutta. Laulu kutsuu piirileikkiin ja luo tunnelmaa juhlaan. On tärkeää, että lapsi juurtuu musiikin avulla omaan kulttuuriperintöönsä ja saa rikkaita laadullisia elämyksiä eri vuodenaikojen taiteellisesta elävöittämisestä. Musiikin avulla lapsi oppii luontevasti ja kokemuksellisesti tuntemaan myös muiden maiden kulttuureja.

Laulun harjoittelu aloitetaan yksinkertaisilla, yksi- tai kaksisävelisillä lauluilla, jotka luovat perustan lasten kuuntelu- ja laulukyvyn kehittymiselle. Melodiat monipuolistuvat ja rikastuvat lapsen kehityksen myötä, ja niiden opettelu on mahdollista lapsen jäljittelykyvyn avulla. Laulamissa käytetään myös kvinttitunnelmaa, jonka suojaava ja harmoninen luonne perustuu pentatoniseen asteikkoon. Sen ilmavuus, keveys ja liikkuvuus ilmentävät lapsen omaa laatua aina 9. ikävuoteen saakka. Lasten on siksi helppo liittyä lauluun ja improvisoida myös itse. Lisäksi lauletaan myös lapsille sopivia kansanlauluja ja lastenlauluja, joiden laulamissa käytetään paljon sekä toistoa että muuntelua yhdistäen siihen lapselle luontainen liike ja leikki. Piirileikit antavat kokemuksen yhteenkuuluvuudesta ja sosiaalisuuden asteittaisesta kehittymisestä.

Soittaminen liittyy läheisesti lauluun. Soittimina käytetään korkealaatuisia, kaunisäänisiä ja yksinkertaisia soittimia: pentatonista lyyraa ja huilua, kvintti-huilua, kannelta sekä erilaisia rytmisoittimia. Pentatonisen asteikon käyttö mahdollistaa kauniin melodian syntymisen ilman riitasointuja, mikä rohkaisee lapsia musisoimaan yhdessä. Luonnosta löytyvät ”soittimet”, kuten kivet, simpukat ja puunpalaset, innostavat improvisointiin. Sen tuottama ilo yhdistää ja vahvistaa sosiaalisuutta. Soittimia käytetään myös satupiirissä ja eurytmiassa, ja niillä säestetään myös nukketatteriesityksiä. Lapset voivat käyttää niitä osin myös vapaassa leikissä. Soittimien kunnioittavaa käsittelemistä opitaan aikuisia jäljittelemällä.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on edistää lasten luovuutta sekä tukea ja rohkaista omaa ilmaisua maalauksen, piirtämisen, muovailun ja erilaisten kädentöiden avulla. *Maalaamisessa* lapset tutustuvat värien laatuun akvarelliväreillä märkää märälle-tekniikan avulla. Menetelmä antaa mahdollisuuden kokea eri värien laatuja ja tunnelmia. Maalaaminen on leikkiä ja iloisia löytöjä elävien ja muuntuvien värien kanssa, ei kuvan tekemistä. Päivittäin tapahtuvassa *piirtämisessä* käytetään mehiläisvahaliitua. Lapsia kannustetaan värien käyttöön ja saattamaan työnsä

valmiiksi. Piirroksissa lapset ilmaisevat itseään ja kokemuksiaan niiden heijastaessa myös lasten eri kehitysvaiheita.

Lapset maalaavat ja piirtävät vapaasti, yksityiskohtaisia tehtäviä ei vielä anneta eikä töitä arvioida. Värien kanssa työskenneltäessä ja kuvan tekemisessä tärkeintä on luova prosessi, ei lopputulos. Materiaaleissa arvostetaan korkeaa laatua tukena lapsen aistien kehitykselle.

Muovailussa käytetään väritöntä tai värillistä mehiläisvahaa, joka antaa miellyttävän lämpökokemuksen lasten kosketusaistille. Siinä työskennellään myös vapaasti, mutta lapset saavat kokemuksia plastisista perusmuodoista tarinoiden tai pienten kertomusten avulla.

Erilaisilla *kädentöillä* on tärkeä merkitys lapsen luovuuden ja hienomotoriikan kehittymisen kannalta. Niissä kehittyy myös silmän ja käden koordinaatio. Omien suunnitelmien toteuttaminen edesauttaa ikäkaudelle sopivan kokoisen työn valikoitumista, jolloin oppimisen ilo säilyy eikä tehtävästä tule ylimitoitettua. Lapsi oppii erilaisia työtapoja sekä käytännön ja kädentaitoja aikuisen esimerkin avulla. Toimintaan liittyviä käsitöitä ovat esimerkiksi kankaan värjääminen ja painanta, villan karstaaminen ja huovutus, punontatyöt ja sormilla virkkaaminen. Materiaaleina käytetään erilaisia luonnonmateriaaleja, joista saa monipuolisia aistikokemuksia. Kädentöissä tärkeää on tarkoituksenmukaisuus. Kankaita tarvitaan leikkeihin, villasta syntyy hahmoja satumetsään, ja itse punottu nyöri voi olla vyö tai hevosen valjaat. Kun juhliin askarrellaan koristeita tai valmistetaan kynttilöitä mehiläisvahasta, syntyy kokemus ja ilo työskentelystä yhteiseksi hyväksi.

Lasten omia ideoita ja itse asetettuja tavoitteita tuetaan. Kun harjoitellaan esimerkiksi ompelua, lapsi saa työskennellä vapaasti aikuisen auttaessa vain tarvittaessa. Opettamisessa ei käytetä aikuisen tekemää mallia, vaan mallina on työskentelevä, työstään innostunut aikuinen.

Sanallisen ja kehollisen ilmaisun pääasialliset muodot steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa ovat vapaa leikki, nukketeatteri ja eurytmia.

Vapaa leikki. Roolileikeissä lapset ilmaisevat itseään spontaanisti ja muuntavat havaintojaan ja kokemuksiaan luovaksi, eläväksi draamaksi.

Satu ja nukketeatteri. Satujen ja tarinoiden kuuleminen vahvistaa lapselle ominaista kykyä muodostaa mielessään sisäisiä kuvia, ja se rikastuttaa kieltä ja elävöittää ilmaisua. Se innostaa lapsia myös omien tarinoiden tekemiseen. Kerrotun sadun elävöittäminen nukketeatterina siirtyy välittömästi leikkeihin ja inspiroi lapsi omatoimiseen teatterintekemiseen, jolloin he suunnittelevat ja järjestävät omia esityksiä. Lapset saattavat dramatisoida ja näytellä vapaasti myös kuulemiaan satuja tai omia tarinoitaan.

Eurytmia. Lasten eurytmia on liikuntaleikkiä, jossa tuetaan lasten luontaista, kokonaisvaltaista liikkumista ja kehitetään motorisia taitoja. Luonnon tapahtumia, ihmisen toimia tai satukuvia ilmaistaan luovasti liikkuen ja kehoa monipuolisesti käyttäen. Tavoitteena on mielikuvituksen vahvistaminen, leikkien rikastuttaminen uusilla aiheilla, kehon vapaan ilmaisutaidon ja liikkuvuuden lisääminen, tunteiden tasapainoisuus, iloa ja harmonia. Tavoitteena on myös oman kehon sekä tilan ja erilaisten muotojen hahmottaminen ja tilaan orientoituminen. Menetelmänä on vapaa, ohjaajaa jäljittelevä liikkuminen tilassa, joka rohkaisee lapsia vähitellen omaan vapaaseen liikkeeseen. Eurytmia sisältää myös musiikkiin improvisoituja tansseja. Säestyssoittimina käytetään pääsääntöisesti pentatonisia soittimia.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten kanssa tutustutaan lähiympäristön historiaan ja kulttuuriin esimerkiksi tekemällä retkiä ja vieraillemalla lähimuseoissa. Entisaikojen elämästä kerrotaan käytännön tilanteissa, ja perinteisistä työtapoista lapset saavat kokemusta, kun jauhetaan viljaa myllyllä, karstataan villaa tai leikataan matonkuteita.

Lasten toimintavuotta rytmittävät suomalaisen kristilliseen kulttuuriperintöön kuuluvat juhlat: adventti, joulukuu ja pääsiäinen. Lisäksi syksyllä vietetään sadonkorjuujuhlaa ja marraskuussa lyhtyjuhlaa, kevätkaudella laskiaista ja kevätjuhlaa. Juhlien avulla lapsille välittyy niin kulttuurihistoriaa kuin eettisiä arvoja. Vuodenkierron myötä luonto tuo jokaiseen juhlaan oman tunnelman ja aistikokemusten laadun. Juhlia vietetään lapsen kehitysvaihetta vastaavalla tavalla eli elämyksellisesti; satukuvina, leikkeinä ja toimintana. Niitä valmistellaan yhdessä lasten ja vanhempien kanssa. Juhlat ovat vuoden kohokohtia, joissa nousee hetkeksi arjen yläpuolelle. Toimintavuoden aikana vietetään myös jokaisen lapsen syntymäpäiväjuhlaa.

Eettisen ajattelun kasvatusta sisältyy steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen kaikkeen toimintaan ja on ryhmälle yhteistä. Sosiaaliset taidot ja hyvät tavat, toisten huomioon ottaminen ja erilaisuuden hyväksyminen harjaantuvat luontevasti arjen tilanteissa. Kun lasten yksilölliset tarpeet huomioidaan, jokainen lapsi voi kokea tulevaisuutensa kuulluksi ja arvostetuksi ryhmän tasavertaisena jäsenenä kulttuurisesta ja katsomuksellisesta taustasta riippumatta. Eettisiä arvoja, kuten hyvän ja pahan olemusta, lähestytään ja käsitellään myös kuvien kielellä, satujen ja pienten tarinoiden sekä rooli- ja draamaleikkien avulla. Lapsia autetaan tunnistamaan ja nimeämään tunteitaan sekä ratkomaan ristiriitoja myönteisin keinoin. Tarvittavista säännöistä sovitaan yhdessä, ja lasten osallisuutta vahvistetaan tukemalla heidän aloitteellisuuttaan ja osallistumistaan keskusteluun ja yhteiseen toimintaan.

Kunnioitusta toisia ihmisiä, luontoa ja kaikkea elämää kohtaan sekä myönteisyyttä ja kiitollisuutta opetetaan esikuvan avulla. Eettiseen kasvatukseen liittyy läheisesti luonto- ja ympäristökasvatusta: ympäristön hoitaminen, pienten asioiden arvostaminen ja vaaliminen, ilo ja ihmettely luonnonilmiöiden äärellä sekä kiitollisuus maan antimista. Pienempien lasten auttaminen, yhteisön jäsenten muistaminen, kasvien ja eläinten hoitaminen ja suojeleminen luovat perustaa elämän kunnioittamiselle, inhimillisyydelle ja suvaitsevaisuudelle. Eettiseen kasvatukseen kuuluvat myös arjen eettiset valinnat, ekologisen elämäntavan kokonaisvaltainen toteuttaminen ja kestävä kehitys.

Steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatusta** liittyy luontevasti toimintaan. Yhteistyössä lasten huoltajien kanssa tavoitteena on ohjata lapsia arvostamaan ja kunnioittamaan sekä omia että toisten lasten ja perheiden erilaisia katsomuksellisia näkemyksiä, kulttuuriperinteitä sekä niihin liittyviä tapoja. Vanhempien kanssa keskustellaan päiväkodin juhlaperinteistä, jolloin huoltajien asiantuntemusta omasta kulttuuriperinnöstä voidaan hyödyntää myönteisellä tavalla. Vanhempainillat ja -keskustelut, yhteinen osallistuminen huoltajien kanssa talkoisiin ja myyjäisiin ja muihin tapahtumiin, yhdessä sovitut käytännöt ja isovanhempien osallistuminen juhliin rakentavat yhteisön yhteenkuuluvuutta ja vahvistavat lasten turvallisuuden tunnetta.

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta voidaan lähestyä luomalla

lapsille mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden ja nykyhetken tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään kehitystään vastaavalla tavalla. Lasten kanssa voidaan kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä, esimerkiksi muistamalla ystäviä ja perheenjäseniä kortein ja piirroksin, tekemällä lapsiryhmän yhteistä lehteä piirroksin ja erilaisin kuvin tai kertomalla aamupiirissä omista ja perheen ”uutisista” ja tapahtumista.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa tuetaan lapsen luontaisen innovatiivisen potentiaalin säilymistä ja pyrkimystä ratkaista itse omasta ympäristöstään nousevia ongelmia. Lasten omakohtaista tutkimista, löytöjä ja oivalluksia arvostetaan ja edistetään lasten kykyä kehittää itse tapoja jäsentää löytämänsä valmiiden luokittelujen opettamisen asemasta. Lapset oppivat luokittelemaan ja järjestämään ilmiöitä luonnollisissa toimintayhteyksissä. Ajattelu ja ongelmanratkaisu kehittyvät vähitellen omatoimisesti kokeilemalla, vertailemalla ja suunnittelemalla.

Lapset tutustuvat **matemaattiseen ajatteluun** ja **matematiikan** ilmiöihin arkipäivän tilanteissa. Työn, leikkien ja liikunnan kautta lapset oppivat numeroita, lukukäsitteitä ja lukumääriä. Matematiikalla on siten aina jokin mieli ja päämäärä. Esimerkiksi ruokapöytää katettaessa lasketaan ruokailijoiden määrä ja tarvittavat ruokailuvälineet ja astiat. Leivottaessa voidaan punnita, rakennettaessa mittaillaan ja arvioidaan.

Vapaa leikki on myös matemaattisten valmiuksien harjoittelua. Lasten erilaisissa rakennusprojekteissa opitaan ongelmanratkaisutaitoja ja luodaan valmiuksia geometriselle ajattelulle. Laulu- ja liikuntaleikit ja eurytmia kehittävät keskittymis- ja kuuntelemiskyvyn lisäksi rytmitajua sekä tilan ja muodon hahmottamista. Ajan kulkuun ja arviointiin lapset tutustuvat päivärytmin, viikonpäivien kierron, kuukausien ja vuodenaikojen vaihtumisen ja syntymäpäivien vieton myötä. Leikit, lorut ja runot seuraavat ajan syklistä kiertoa.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa **ympäristökasvatuksen** tavoitteena on vahvistaa ja elävöittää lasten luontosuhdetta, jolloin menetelmänä on luonnossa leikkiminen ja liikkuminen. Metsäretkien kohde on lähiympäristössä, jonne päästään kävellen. Tuttu retkipaikka muodostuu lapsille läheiseksi, ja vuodenaikojen vaihtelut, kasvit ja eläimet tulevat heille luonnollisella tavalla tutuiksi. Metsä vaalii aistien herkkyyttä ja tarjoaa moniaistisia, rikkaita kokemuksia vahvistaen maailman monilukutaitoa. Kun luonnossa saa leikkiä ja liikkua vapaasti, tarkkailla itsenäisesti ja kiireettömästi, se antaa tilaa ja rauhaa omille havainnoille ja yhteisille leikeille, mahdollisuuden

kokemuksellisen luontosuhteen syntymiseen. Näin muodostunut luonnontieto luo perustan koulussa myöhemmin tapahtuvalle tiedolliselle ja käsitteelliselle opiskelulle. Metsäretkillä lapset oppivat samalla myös erilaisia käytännön taitoja, kuten roskaamatonta retkeilyä ja turvallista liikkumista.

Muita lasten ympäristökasvatuksen toimia arjen keskellä ovat päivittäinen ulkoilu, pihapiirin kasvullisuuden ja kompostin hoitaminen, pihapiirin eläimet ja niiden havainnoiminen, yhteiset pihatalkoot, sisätiloissa vuodenaikapöytä ja huonekasvien tai omien pienten istutusten hoitaminen. Vuodenkierto ja sen erilaiset juhla-ajat ovat myös toiminnan runkona heijastuen monin tavoin sen sisältöihin niin taiteellisen kuin käytännöllisen työskentelyn avulla. Näin lasten luontosuhde elävöityy lapsilähtöisesti.

Varhaiskasvatuksen kaikki toiminta perustuu kestävän kehityksen ekologisiin arvoihin, kuten kohtuullisuuteen ja säästäväisyyteen, ruokailuun liittyvään vastuullisuuteen, energian säästämiseen sekä jätteiden vähentämiseen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Nämä arvot tulevat lapsille tutuiksi oman kokemuksen kautta, sillä kestävä elämäntapa kuuluu heidän arkikäytäntönsä luontevalla ja olennaisella tavalla.

Steinerpedagogisessa **teknologiakasvatuksessa** lapset tutustuvat arjen teknologiaan tekemällä havaintoja aikuisten käyttämistä teknisistä laitteista, joiden rinnalla käytetään myös perinteisiä menetelmiä. Pyrkimyksenä on luoda hyvä ja monipuolinen aistiympäristö ja antaa lapsille kokemuksia monenlaisesta käytännön työstä, niihin liittyvistä työeleistä, työmenetelmistä ja välineistä esimerkiksi perinteisissä käsityöammateissa. Lapset suunnittelevat ja rakentavat leikeissään myös erilaisia kojeita tehden monia oivalluksia ja keksien luovia ratkaisuja, miten nämä keksinnöt saataisiin toimiviksi.

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa huolehditaan **liikunnasta** harjoittamalla ja vahvistamalla monipuolisesti perusliikuntataitoja, kuten kävelyä, juoksemista, tasapaino- ja hyppimistäitoja sekä luistelemista ja hiihtämistä. Liikkumista tuetaan myös retkillä lähiluontoon sekä painottamalla vapaata leikkiä. Niiden rinnalla yhteiset liikunta- ja pihaleikit ja välineet, kuten hyppynaru, taitoradat ja erilaiset palloleikit, ovat tärkeitä keinoja harjoittaa lasten motorisia taitoja. Hienomotoriikka, kädentaidot sekä silmän ja käden koordinaatio vahvistuvat arkipäivän toimissa. Lapset saavat harjoitella yksinkertaisten työvälineiden käyttöä ja kokeilla erilaisia kädentöitä.

Ohjatussa liikunnassa, esimerkiksi satu- tai musiikkiliikunnassa, kehitetään kehonhallintaa, notkeutta ja ketteryyttä, tasapainoa, nopeutta ja koordinaatiokykyä. Eurytmiassa tuetaan lasten luontaista, kokonaisvaltaista liikunnallisuutta. Myönteiset ja monipuoliset liikkumiskokemukset tukevat lasten aloitekyvyn kehittymistä. Liikunnan tavoitteena on myös löytää kokeilemalla kehon

liikkumismahdollisuuksia ja liikunnan mukanaan tuomaa vapautta ja riemua. Se kohottaa itsetuntoa ja luottamusta omiin oppimis- ja ongelmanratkaisukykyihin. Myös sosiaaliset taidot kehittyvät liikunnan ja leikkien avulla.

Liikunnan merkitys terveen kehityksen edellytyksenä korostuu lasten liikkumisen vähetessä jatkuvasti. Steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen toiminnallisuus vastaa tähän kasvavaan haasteeseen ohjaamalla lapsia liikkuvaan elämäntapaan. Yhteistyössä lasten huoltajien kanssa tuodaan myös esille arkiliikunnan merkitys lasten kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille.

Tervettä kasvua vahvistava laadukas **ravinto** on tärkeä osa steinerpedagogiikkaa. Ruoka valmistetaan pääasiassa biodynaamisesti tai luonnonmukaisesti viljellyistä tuotteista ja puhtaista, lisäaineettomista elintarvikkeista. Lapsia kannustetaan tutustumaan vähitellen kaikkeen tarjolla olevaan ravintoon, ja myös keittiössä auttaminen rohkaisee lapsia laajentamaan makutottumuksiaan. Ateriahetkistä pyritään luomaan viihtyisiä ja kiireettömiä, mitä edesauttavat myös ympäristön esteettisyys ja hyvät pöytätavat. Kotimainen ruoka- ja tapakulttuuri ja eri vuodenaikajuhliin liittyvä kulttuuriperintö tulevat tutuiksi ruokailun avulla. Huoltajien asiantuntemuksella tutustutaan mahdollisuuksien mukaan myös muihin ruoka- ja tapakulttuureihin.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa lapsille välittyy kokemuksellisesti levon ja virkistykseen välinen tasapaino ja aikuisten huolenpito lasten hyvinvoinnista. Arjen tilanteissa opetellaan pukeutumisesta ja hygieniasta huolehtimisen perustaitoja. Keskusteltaessa **hyvinvoinnista** ja **terveydestä** asioita käsitellään lapsentajuisesti, esimerkiksi roolileikkien ja tarinoiden avulla. Kaveruutta, toisen huomioimista sekä tunteiden tunnistamista ja säätelyä harjoitellaan myös arjen tilanteissa.

Lasten **turvallisuuden** tunnetta vahvistetaan aikuisten levollisella asenteella ja lasten tunteiden hyväksyvällä kohtaamisella. Turvallisuutta luovat myös yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat, jotka koskevat niin päiväkotia kuin lähiympäristöä. Lapsia kannustetaan pyytämään apua ongelmatilanteissa ja kertomaan huolistaan. Aikuiset havainnoivat lasten leikitilanteita ja puuttuvat mahdolliseen kiusaamiseen, jonka ehkäisemisestä ja hoitamisesta laaditaan oma yksikkökohtainen suunnitelma. Myös läheinen yhteistyö lasten huoltajien kanssa ehkäisee osaltaan kiusaamista.

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Yleisen ja steinerpedagogisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon lasten erilaiset kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet. Tavoitteena on tukea jokaisen lapsen oman kielellisen ja kulttuurisen identiteetin kehittymistä sekä opettaa lapsia kunnioittamaan eri kieliä ja kulttuureja.

Toiminnassa voidaan käyttää esimerkiksi erikielisiä lauluja, loruja, leikkejä ja viittomia. Suomessa on viisi ruotsinkielistä steinerpäiväkotia, joiden toiminnan avulla on voitu huomioida maamme kaksikielisyys merkittävällä tavalla.

Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa käytettävät kielet ovat suomi tai ruotsi. Kaksi- tai monikielisten lasten eri kielten taitoa tuetaan mahdollisuuksien mukaan. Muilla kuin suomen tai ruotsin kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten laaditaan paikallinen opetussuunnitelma varhaiskasvatuksen yleisten perusteiden mukaan.

4.7 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan seuraavia pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita huomioiden lasten ikä ja kehitys sekä eri toimintamuotojen ominaispiirteet.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan ja tarkennetaan

- pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita sekä seurannan ja arvioinnin käytännöt
- varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä
- monipuolisten työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavia periaatteita
- käytäntöjä, jotka tukevat lasten leikkiä
- oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä
- lasten mielenkiinnon kohteiden ja osallisuuden huomioon ottamisen tapoja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa
- eri kieli- ja kulttuuriryhmien varhaiskasvatuksen toteuttamista
- kaksikielisen varhaiskasvatuksen toteuttamista
- vieras- ja monikielisten lasten suomen/ruotsin kielen oppimisen tukemista
- perheen kielivalintoihin ja äidinkielen tukemiseen liittyvää yhteistyötä ja käytäntöjä.

5. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa lapsen kehitystä ja oppimista tuetaan lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen aikana sekä lapsen aloittaessa esiopetuksen.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Kehityksen ja oppimisen tuki on osa laadukasta steinerpedagogista varhaiskasvatustoimintaa ja kuuluu kaikille sitä tarvitseville lapsille. Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa tunnustetaan lapsen tuen tarve ja järjestetään tarkoituksenmukaista tukea tarpeen ilmettyä⁸⁹. Riittävän aikaisella ja oikein kohdennetulla tuella voidaan edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla voidaan ehkäistä lapsen ongelmien syntyä, kasvamista ja monimuotoistumista. Steinerpedagogista varhaiskasvatusta toteutetaan inklusion periaatteiden mukaisesti.

Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa tuki suunnitellaan yhteistyössä lasten huoltajien kanssa ja tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet, oppimiseen ja kehitykseen liittyvät tarpeet sekä kasvurauha. Tuen suunnittelussa ja toteutuksessa hyödynnetään kollegiaalista, moniammatillista asiantuntemusta, ja toteuttamisessa käytetään erilaisia tukimuotoja sekä yleisen, tehostetun ja erityisen tuen muotoja. Steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa toteutettavia lisätukimuotoja ja -palveluita ovat mahdollisuuksien mukaan:

- pedagogiikkaan perehtynyt lääkäri/terapeuttinen konsultti
- eurytmia-terapeutti
- taideterapeutti
- puheterapeutti
- toimintaterapeutti
- fysioterapeutti
- erityisvarhaiskasvattaja tai erityislastentarhanopettaja
- koulun erityisopettaja
- lapsen henkilökohtainen avustaja

Periaatteena on, että tuen tarve arvioidaan ja että sitä koskevat ratkaisut ja lain mukaiset päätökset tehdään mahdollisimman pian lapsen tultua päiväkotiin. Usein lapsen tuen tarve on havaittu jo ennen hänen tuloaan steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen piiriin. Lapsen varhaiskasvatuksen, esiopetuksen, neuvolan ja huoltajien yhteistyöllä turvataan lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen jatkuvuus. Tietoa lapsen saamista aiemmista tukitoimista hyödynnetään varhaiskasvatuksessa. Varhaisen tunnistamisen sekä kasvun ja oppimisen tuen tehtävänä on

⁸⁹ Varhaiskasvatulaki 2 a § 7. kohta

ehkäistä ongelmien monimuotoistumista ja syvenemistä sekä oppimisvaikeuksia. On tärkeää, että tieto lapsen tuen tarpeesta ja aiemmin saadusta tuesta siirtyy myös esiopetukseen ja perusopetukseen ja että se on kirjattu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tällöin on merkityksellistä, että tiedonsiirrossa on luotu ja kehitetty sujuvia käytäntöjä.

5.2 Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö on steinerpedagogiikassa keskeisellä sijalla painottuen erityisesti varhaiskasvatus- ja esiopetusvaiheeseen, koska juuri tuossa ikävaiheessa sillä on aivan erityinen merkitys lapsen kehityksen kannalta. Kunkin lapsen yksilöllisistä tarpeista, toiveista ja oppimisen tavoitteista keskustellaan huoltajan kanssa, ja ne otetaan huomioon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen piirissä. Yhteistyön merkitys korostuu erityisesti suunniteltaessa lapsen kasvun ja oppimisen tukea.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö on yhteydessä huoltajaan välittömästi, kun lapsella ilmenee tuen tarvetta. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Huoltajille kerrotaan tukimahdollisuuksista ja niiden keskeisistä periaatteista. Heille annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta. Huoltajaa kannustetaan tukemaan osaltaan lasta tavoitteiden saavuttamisesta.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta, kuten lastenneuvolasta, kasvatus- ja perheneuvolasta tai vammaispalveluista. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista⁹⁰. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa tietojen antoa ja salassapitoa koskevia säännöksiä⁹¹.

Vaikeasti vammaiset ja sairaat lapset voivat tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta⁹². Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehdoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa⁹³.

⁹⁰ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoidosta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 11 e §, perustelut s. 22-23

⁹¹ Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 11, 14-17 §

⁹² Perusopetuslaki 25 § 2 mom.

⁹³ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen yleiset periaatteet soveltuvat myös lasten varhaiseen tukeen ja erityisopetukseen. Toiminnan lähtökohtana on, että jokainen lapsi saa tarvitsemansa tuen ja hänen tarpeisiinsa vastataan sekä yksilöllisesti että tasavertaisena ryhmän jäsenenä pedagogisilla järjestelyillä ja joustavilla toimintatavoilla. Tukea tarvitsevaa lasta auttavat myös kiireetön, kodinomaisen toiminta- ja oppimisympäristö ja yhteisön pieni koko. Nämä tekijät vaikuttavat jo sinällään tukea antavasti ja terapeuttisesti. Lasten toimintapäivä on pedagoginen, rytminen kokonaisuus. Säännöllinen päivä-, viikko- ja vuosirytmii edistää lasten terveyttä ja luo perustan oppimiselle. Lisäksi kiinnitetään huomiota lasten yksilöllisiin tarpeisiin niin, että kukin lapsi voi osallistua täysipainoisesti ryhmän toimintaan.

Yleistä tukea annetaan heti tuen tarpeen ilmetessä, eikä tuen aloittaminen edellytä erityisiä tutkimuksia tai päätöksiä. Tuki järjestetään varhaiskasvatuksen henkilöstön yhteistyönä, ja huoltajan ja lapsen kanssa tehdään myös tiivistä yhteistyötä.

Säännöllistä tukea tai useita tukimuotoja tarvitsevalle lapselle annetaan pedagogiseen arvioon perustuvaa tehostettua tukea, kun yleinen tuki ei ole riittävää. Pedagogisen arvioon perustana ovat steinerpedagogiikan piirissä kehitetyt lapsihavainnointimenetelmät, jotka auttavat kasvattajaa lapsen yksilöllisen kehityksen tukemisessa sekä kasvun ja oppimisen tuen tarpeen havaitsemisessa. Tehostetut tukitoimet ovat luonteeltaan vahvempia, pitkäjänteisempiä ja yksilöllisempiä kuin yleinen tuki. Tällöin korostuvat erityisvarhaiskasvattajan, erityislastentarhanopettajan tai erityiskasvatuksen asiantuntijoiden antama konsultoiva tai jaksottainen tuki, lapsen yksilöllinen ohjaus, joustavat ryhmittelyt ja kodin kanssa tehtävän tiiviin yhteistyön merkitys.

Kun tuen tarve johtuu lapsen vaikeasta vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyästä tai sosio-emotionaaliseen kehitykseen liittyvästä tuen tarpeesta, tarvitsee lapsi yleensä kokoaikaista, jatkuvaa ja yksilöllistä tukea. Tällöin lapsella on usealla kehityksen osa-alueella haasteita tai jollakin alueella erittäin suuri tuen tarve. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki vertaisryhmässä edellyttää kokonaisvaltaisuutta, suunnitelmallisuutta, erityisosaamista sekä mahdollisesti erilaisia järjestelyjä tai apuvälineitä. Lapsi tarvitsee apua ryhmässä toimimiseen, toiminnallista eriyttämistä sekä aikaa perustaitojen harjoitteluun. Myös erityistä tukea tarvitsevan lapsen on saatava kokea onnistumisen ja oppimisen iloa, mikä vahvistaa hänen itsetuntoaan, toimintakykyään ja oppimismotivaatiotaan. Tällöin tuki voi edellyttää henkilöstön erityispedagogisen tai sairaanhoidollisen osaamisen vahvistamista tai monialaista yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa.

Kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeminen edellyttää jatkuvaa havainnointia, dokumentointia ja arviointia lapsen tuen tarpeista ja toimenpiteiden vaikutuksista ja riittävydestä. Ensimmäiseksi tarkastellaan käytössä olevia toimintatapoja ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta lapselle. Tarkastelun pohjalta arvioidaan, voidaanko näitä muuttamalla toteuttaa lapselle paremmin sopivia pedagogisia ratkaisuja. Arvioinnin ja sen pohjalta tapahtuvan tuen suunnittelun on hyvä perustua riittävän monialaiseen asiantuntemukseen.

5.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa steinerpedagoginen varhaiskasvattaja ja/tai erityisvarhaiskasvattaja tai erityislastentarhanopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa tuetaan. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioidaessa (luku 1.3).

Tuen toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa. Annetun tuen vaikuttavuutta tulee arvioida säännöllisesti, ja suunnitelmaa tulee muuttaa tarpeen mukaan. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen tulee kirjata ja tavoitteita muuttaa uutta tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.

Kun lapsi saa kehitykseensä ja oppimiseensa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa tulee kirjata luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Lapsen hyvinvointiin, kasvuun ja oppimiseen liittyvät tavoitteet

- lapsen näkemys tavoitteistaan ja kiinnostuksen kohteistaan
- lapsen kasvuun ja oppimiseen liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet ja erityistarpeet
- lapsen oppimiseen, työskentely- ja vuorovaikutustaitoihin liittyvät tavoitteet

Pedagogiset ja rakenteelliset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- henkilöstön mitoittamiseen ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut esimerkiksi, toiminnan eriyttäminen, lapsikohtainen ohjaaminen, pienryhmätoiminta, työskentelytavat ja kommunikointitavat tai viittomien ja kuvien käyttö
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden, kuten erityisvarhaiskasvattajan tai erityislastentarhanopettajan palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut

Tuen seuranta ja arviointi

- tavoitteiden toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi sekä arviointiajankohdat.
- varhaiskasvatussuunnitelman tarkistaminen ja sen ajankohta
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet henkilöt

Varhaiskasvatussuunnitelmassa ei kuvata lapsen henkilökohtaisia ominaisuuksia.

5.5 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa päätetään ja kuvataan kehityksen ja oppimisen tuen järjestämisen käytännöt eri toimintamuodoissa varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- kehityksen ja oppimisen tuen järjestämistä ohjaavat paikalliset periaatteet ja käytännöt
- lapsen tuen tarpeen arviointiin liittyvät käytännöt
- tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa: pedagogiset, rakenteelliset ja hyvinvointia tukevat järjestelyt
- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman rakenne ja sen laatimiseen ja arviointiin liittyvät käytännöt tuen aikana
- lasten ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön käytännöt tuen aikana
- monialainen yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- toiminta siirtymävaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytännöt varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa määritellään tulkitsemis- ja avustamispalveluihin sekä apuvälineisiin liittyvät hallinnolliset käytänteet varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Steinerpedagoginen varhaiskasvatus perustuu luvussa 6 mainittuun vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen opetussuunnitelmarunko on laadittu luvun 6 mukaisesti niin, että perusteiden pedagogisia linjauksia täydennetään steinerpedagogisilla ratkaisuilla ja linjauksilla. Steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen periaatteita on kuvattu kansainvälisissä julkilausumissa (Euroopan steinerkoulujen neuvoston steinerkoulujen ja steinerpäiväkotien periaatteet 2011, Kansainvälisen steinerpedagogisen varhaiskasvatusjärjestön IASWECEn kriteerit 2014).

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

6.1 Paikallisesti päätettävät asiat

Luvun 6 mukaisesti vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voi olla omaleimainen, mutta se ei voi olla ristiriidassa varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kanssa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää ja kuvaa suunnitelmassa sen lisäksi, mitä perusteasiakirjassa aiemmin määrätään,

- mitkä ovat vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen liittyvät varhaiskasvatuksen arvoperustaa, pedagogisia periaatteita ja ratkaisuja täydentävät näkökulmat
- miten nämä näkökulmat tulevat esille varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, työtavoissa ja pedagogisessa toiminnassa.

Steinerpedagogiset ratkaisut näkyvät läpi steinerpedagogisen varhaiskasvatussuunnitelman, mutta erityisesti lähtökohdissa, toimintakulttuurissa, työtavoissa ja oppimisympäristöissä. Lukua 6 ei tarvitse erikseen kirjoittaa paikalliseen opetussuunnitelmaan, vaan se toimii yleisohjeena opetussuunnitelman laadintaan.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arviointi liittyy kiinteästi steinerpedagogiseen varhaiskasvatukseen. Arvioinnin tarkoituksena on saavuttaa tietoa, oivaltaa ja oppia ymmärtämään lasta yhä paremmin. Sen metodeina käytetään lapsihavainnointimenetelmiä, joiden avulla tuetaan kunkin lapsen hyvinvointia, kasvua ja oppimista sekä suunnitellaan ja kehitetään toimintaa. Samalla tarkoituksena on tukea varhaiskasvatustilain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatustilain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.⁹⁴ Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla oma-aloitteista, suunnitelmallista ja säännöllistä. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Lapsen kehitystä ja tervettä kasvua tukevaa kasvatusta varten steinerpedagoginen varhaiskasvattaja tarvitsee tietoja lapsesta, hänen kehittymisestään ja aiemmista kasvatusympäristöistä. Tämä tapahtuu tiiviissä yhteistyössä lapsen huoltajien kanssa ja hänen/heidän kirjallisella suostumuksellaan. Huoltajien kanssa tapahtuvassa alkukeskustelussa kasvattajille muodostuu näkemys lapsen vahvuuksista ja kehityshaasteista, jolloin asetetaan myös tavoitteet lapsen henkilökohtaista varhaiskasvatussuunnitelmaa varten.

Varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista käytännössä arvioidaan henkilöstön (kollegio) viikoittaisissa kokouksissa. Arviointi perustuu säännölliseen lapsihavainnointiin ja seurantaan. Myös huoltajien ja muiden mahdollisten tukihenkilöiden havainnot lapsen kehityksestä ja hyvinvoinnista toimintavuoden aikana ovat tärkeitä. Toimintavuoden lopussa tapahtuvassa keskustelussa huoltajien kanssa arvioidaan toteutunutta toimintavuotta lapsen näkökulmasta.

Varhaiskasvatuksen laadun ja henkilöstön ammattitaidon ylläpitämisen ja kehittämisen ehtona on kasvattajan itsehavainnointi ja itsearviointi. Ne ovat työn keskeisiä työvälineitä ja niiden kehittyminen kyvyiksi vaatii tavoitteellista harjoittelua. Kollegioityössä kehitetään yhteisöllistä itsearviointia sekä palautteen antamista ja saamista. Arvioinnin kohteina voivat olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt. Työn arviointi liittyy myös yhteisössä mahdollisesti tapahtuvaan työnohjaukseen.

Steinerpedagogisen ikäkausinäkemysten mukaan lapsuuteen kuuluu luontainen avoimuus maailmaa kohtaan. Lapsen ohjaaminen liian varhain itsehavainnointiin ja oman toiminnan arviointiin voi kääntää lapsen huomion itseensä, jolloin syvä jäljittelevä suhde maailmaan voi häiriintyä. Se voi myös ehkäistä oma-aloitteisuutta ja ennakkoluulotonta asioihin tarttumista. Sen

⁹⁴ Varhaiskasvatustilain 9 b §

vuoksi steinerpedagogisessa varhaiskasvatuksessa vahvistetaan arviointitaitojen edellytyksiä. Lapsen itsetuntemusta kehitetään harjoittamalla kehon hallintaa, aistiherkkyyttä ja aistien erottelukykä, mielikuvitusta, kielellisiä valmiuksia ja sosiaalisia taitoja. Lapsi oppii arviointia myös jäljittelemällä kasvattajan toimintatapoja. Arviointikyky kehittyy luontaisesti yhdistetyssä ryhmässä, jossa eri-ikäiset lapset voivat saada kokemuksia ja tehdä havaintoja omista taidoistaan. Tämä ei suinkaan tarkoita sitä, että lapsen non-verbaalisesti tai verbaalisesti ilmaisemat kokemukset sivuutettaisiin.

On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä steinerpedagogisen varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Arvioinnissa voidaan käyttää esimerkiksi asiakastytyväisyyskyselyitä tai muita mahdollisuuksia osallistua toiminnan suunnitteluun ja arviointiin. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa⁹⁵. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen suunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

7.2 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan perusteissa kuvattuja varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin periaatteita ja käytäntöjä. Lisäksi paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa päätetään ja kuvataan, miten

- varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa
- lapsilta, huoltajilta ja muilta yhteistyötahoilta saatua palautetta kerätään ja hyödynnetään laadun ylläpitämisessä ja parantamisessa
- arvioinnin keskeiset tulokset julkistetaan.

⁹⁵ Varhaiskasvatuslaki 9 b §

LÄHTEET

- Almon, Joan: Luovan leikin soliseva lähde. Haastattelu. Steinerkasvatus-lehti 3/2016, 24-27.
- Baganz, D. ym: Päiväkodista koulutielle. Johdatus steinerpedagogiikkaan. Tampere. Sinilintu 2007.
- Bergström, Matti: Lapsi – viimeinen orjamme. Helsinki. WSOY 1999.
- Bleckmann, Paula: Medienmündig statt mediensüchtig. Neue Impulse für eine nachhaltige Medienbildung. Erziehungskunst 1/2017, 16-21.
- Dahlström, Marja: Muodosta minuuteen. Helsinki. Edita 1999.
- Dahlström, Marja-Teräsvirta Marikki: Kasvatus on taidetta. Helsinki. Osuuskunta Ciris 2014.
- Frödén, S: I föränderliga och slutna rosa rum. En etnografisk studie av kön, ålder och andlighet i en svensk waldorfförskola. Örebro Studies in Education 35/2012. Örebro universitet.
- Hahn, Herbert: Leikin vakavuudesta. Tampere. Antroposofinen työkeskus 1981.
- Helenius, Aili-Lummelahti, Leena: Leikin käsikirja. Jyväskylä. PS-kustannus 2013.
- Hüther, Gerald-Quarch, Christoph: Rettet das Spiel. Weil Leben mehr als Funktionieren ist. Stuttgart. Hanser Verlag 2016.
- Jantunen, Timo: Leikin syvin olemus. Steinerkasvatus-lehti 3/2016, 22-23.
- Kalliala, Marjatta: Leikkivä kuusivuotias. Teoksessa Timo Jantunen ja Raija Lautela (toim.), Lapsilähtöinen esiopetus. Helsinki. Tammi 2011.
- Kranich, Ernst-Michael: Kehitys varhaislapsuudessa - sen merkitys myöhemmälle elämälle. Steinerkasvatus-lehti 4/2005, 7-14.
- Kurppa, Reijo: Koulukypsyys ja sen arvioiminen lääkärin näkökulmasta. Teoksessa Timo Jantunen ja Raija Lautela (toim.), Kuningasvuosi. Leikin kultta-aika. Helsinki. Tammi 2009.
- Lautela, Raija: Steinerpäiväkoti ja varhaiskasvatus. Teoksessa Jarno Paalasmaa (toim.), Lapsesta käsin. Opetus 2000. Jyväskylä. PS-kustannus 2011.
- Lievegoed, B.C.J: Entwicklungsphasen des Kindes. Stuttgart. J.Ch. Mellinger Verlag 1979.
- Paalasmaa, Jarno: Steinerpedagogiikan tausta-ajatukset. Teoksessa Jarno Paalasmaa (toim.), Lapsesta käsin. Opetus 2000. Jyväskylä. PS-kustannus 2011.
- Paalasmaa, Jarno: Omassa rytmissä. Steinerkoulun idea ja käytännön sovellukset. Opetus 2000. Jyväskylä. PS-kustannus 2009.
- Rawson, M.-Richter, T. (toim.): Steinerkoulun kansainvälinen opetussuunnitelma. Vantaa. Steinerpedagogiikan seura 2006.
- Steiner, Rudolf: Lapsen kasvatus hengentieteen kannalta. Helsinki. Suomen antroposofinen liitto 1983.
- Steiner, Rudolf: Die pädagogische Praxis. Dornach. Rudolf Steiner Verlag 1991.
- Steinerkasvatuksen liitto ry: Steinerpedagoginen esiopetussuunnitelma. Helsinki 2015.
- Van Gelder, T: Maailma löydettävänä. 12 aistia ja havainnoiminen. Fenomenologia. Helsinki. Snellman-korkeakoulu 2006.

www.edu.fi-Liikunta

www.iaswece.org

www.het-imo.net

www.sovittelu.com

